

Työpaperi 5/2019

Arja Hastrup, Pirjo Hakkarainen, Hanna Heinonen, Riitta Hyytinen, Mirja Ihanus, Jenni Kerppola, Jarmo Kokkonen, Pauliina Lampinen, Airi Martikainen, Petri Paju, Terhi Rapeli, Anne-Maria Saaristo, Heljä Sairisalo, Tarja Satuli-Kukkonen, Katariina Suomu, Riitta Särkelä, Minna Tuominen & Arto Willman

Lasten ja perheiden palvelujen tuottaminen yhteistyössä järjestöjen ja seurakuntien kanssa

– toimivat rakenteet ja sopimuskäytännöt

Tämä työpaperi on osa Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) toimeenpanon tukea. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa tavoitteena on palveluiden painopisteen siirtäminen kaikille yhteisiin ja ennaltaehkäiseviin palveluihin sekä varhaiseen tukeen ja hoitoon. Uudistuksen lähtökohtana ovat lapsen oikeudet, perheiden monimuotoisuus, lapsi- ja perhelähtöisyys sekä voimavarojen vahvistaminen.

Työpaperissa kuvataan järjestötyön merkittävää ja monipuolista osuutta lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Lisäksi tarkastellaan kuntien, kuntayhtymien, järjestöjen ja seurakuntien keskinäisiä toiminta- ja sopimuskäytäntöjä. Tarkastelu on rajattu lapsille, nuorille ja lapsiperheille palveluita, tukea ja toimintaa tuottaviin sosiaali- ja terveysjärjestöihin sekä evankelisuterilaisiin seurakuntiin.

Sisällys

Toimivat rakenteet ja sopimuskäytännöt järjestöjen ja seurakuntien kanssa tehtävälle yhteistyölle	2
1. Johdanto	2
2. Järjestöt ja vapaaehtoistoiminta	3
3. Tarkoitus ja tavoitteet	5
4. Järjestöt ja seurakunnat toimijoina	5
4.1 Järjestötoiminnan monimuotoisuudesta	6
4.1.1 Hyvinvointia ja terveyttä edistävää toimintaa	6
4.1.2 Matalan kynnyksen ja varhainen tuki järjestöjen auttamistyönä	8
4.1.3 Järjestöt erityis- ja vaativan tason palvelujen tuottajina	9
4.2 Seurakunnan toiminta ja palvelut	11
4.2.1 Suomen ev.lut. kirkon toiminnan monimuotoisuus	11
4.2.2 Seurakunta toimii perheiden kasvun ja hyvinvoinnin tukena	11
4.2.3 Seurakunnan vapaaehtoistoiminta	12
4.2.4 Seurakunnan tuottamat erityistason palvelut	13
5. Rahoitusmekanismit ja sopimuskäytännöt	13
5.1 Vapaaehtoistoiminta ja rahoitus	13
5.2 Matalan kynnyksen palveluiden rahoitus rakentuu useista lähteistä	15
5.3 Erityispalveluiden hankinta ja kilpailutus	16
5.4 Vaativien palvelujen rahoitus	16
6. Julkinen hankinta	17
6.1 Palveluhankinnat	18
6.2 Laatu hankinnoissa	19
6.3 Innovatiiviset hankinnat	19
7. Kohti toimivia rakenteita ja sopimuskäytäntöjä	20
7.1 Yhteistyön käynnistäminen ja vahvistaminen	20
7.2 Tieto olemassa olevasta toiminnasta ja palveluista	20
7.2.1 Kainuun hyvinvoinnin palvelutarjotin	20
7.3 Keskinäisen yhteistyön systematisointi ja pysyvät rakenteet	22
7.4 Perhekeskukset ja kohtaamispaikat perustuvat yhteiseen sopimiseen	22
7.5 Suosituksia	23
7.5.1 Suositukset vapaaehtoistoiminnasta sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä	23
7.5.2 Suositukset matalan kynnyksen palveluista ja varhaisesta tuesta	23
7.5.3 Suositukset erityispalveluista	24
7.5.4 Suositukset vaativista sosiaalipalveluista	24
Lähteet	26
Liite 1. Työryhmä	28
Liite 2. Kumppanuuden korit	29
Liite 3. Ehkäisevän työn rahoitusmalli	30
Liite 4. Kumppanuus MLL:n kanssa	36
Liite 5. Joensuun perheentalo	44
Liite 6. Kunnan varhaiskasvatuksen, opetuksen, koulutuksen järjestäjän sekä seurakunnan/seurakuntayhtymän yhteistyösopimus, Sopimus pohjan A-osa	47
Liite 7. Sopimus pohjan B-osa	50
Liite 8. Sopimusmalli: Kunnan/kuntayhtymän kanssa sopiminen seurakunnan perheasiain neuvottelukeskukseen tuottamista perheneuvonta- ja perheasioiden sovittelupalveluista	51
Liite 9. Eropalvelutoiminta vertaistukitoimintana	53

Toimivat rakenteet ja sopimuskäytännöt järjestöjen ja seurakuntien kanssa tehtävälle yhteistyölle

1. Johdanto

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa (LAPE¹) tavoitteena on palveluiden painopisteen siirtäminen kaikille yhteisiin ja ennaltaehkäiseviin palveluihin sekä varhaiseen tukeen ja hoitoon. Uudistuksen lähtökohtana ovat lapsen oikeudet, perheiden monimuotoisuus, lapsi- ja perhelähtöisyys sekä voimavarojen vahvistaminen. Lasten, nuorten ja perheiden sosiaali- ja terveystalvet sekä kuntien ja Kelan järjestämistä vastuulla olevat talvet tulee sovittaa yhteen asiakaslähtöisesti. Muutosohjelmassa yhteensovittaminen koskee niitä eri hallintokuntien, Kelan, järjestöjen ja seurakuntien tarjoamia palveluita, jotka edistävät ja tukevat lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia. Esimerkiksi perhekeskuksissa verkostoidaan ja sovitetaan yhteen nykyisin erillään olevia lapsiperheiden sosiaali- ja terveystalvet, kuntien palveluita sekä järjestöjen ja seurakuntien palveluita ja toimintaa lapsi- ja perhelähtöiseksi palvelukokonaisuudeksi siten, että jokainen lapsi ja perhe saisivat tarvitsemansa avun ja tuen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus sekä uuden kunnan tehtävien määrittely vaikuttaa lasten, nuorten ja perheiden palveluihin, niiden järjestämiseen ja tuottamiseen. Tulevassa uudistuksessa sosiaali- ja terveystalvet järjestämistä ja rahoitusta sekä tuotantoa ohjataan maakunnille, kun taas hyvinvointia ja terveyttä edistävät tehtävät ovat jäämässä kunnan vastuulle. Edellä mainittujen hallinnollisten ja taloudellisten uudistusten myötä vaikutukset tulevat kohdistumaan myös järjestötoimintaan ja sen sijoittumiseen hyvinvoinnin ja terveyden edistäjänä. Tuleva uudistus vaikuttaa myös sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita ja toimintaa tuottaviin järjestöihin muuttamalla tämänhetkisiä kumppanuus- ja rahoitussuhteita.

Sote-uudistuksen avulla tavoitellaan mm. hyvinvointi- ja terveyserojen kaventumista sekä palvelujen parantamista. Selvityshenkilöraportissa ”Järjestöjen rooli maakunta- ja sote-uudistuksessa” (Brax 2018) esitetään huoli uudistuksen vaikutuksesta järjestöjen avustuksiin ja sitä kautta järjestöjen tekemän lapsiperheitä tukevan työn vähentymiseen. Selvityksessä esitetään myös maakuntien kasvavaa vastuuta sotejärjestötyön tukemisesta. Maakuntien osallisuus järjestöjen paikallisena tukijana on kuitenkin vielä epäselvä, eikä niillä ole tämän hetkisen lainsäädännön puitteissa merkittävää roolia paikallisen järjestötoiminnan rahoittamisessa. Vakava huoli hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä on herännyt epäselvyyksistä rahoituksen ja muiden resurssien mahdollisen pienentymisen myötä. Braxin selvityksessä peräänkuulutetaan kuntien ja maakuntien vastuuta tunnistaa oma roolinsa muuttuvalla järjestökentällä järjestöjen toimintaedellytysten turvaamiseksi. Myös valtakunnalliset eroavaisuudet koetaan järjestötoiminnan tulevaisuuden uhkana.

Tämä työpäpöri on osa Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) toimeenpanon tukea. Työpäpöri kuvataan järjestötyön merkittävää ja monipuolista osuutta lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Lisäksi tarkastellaan kuntien, kuntayhtymien, järjestöjen ja seurakuntien keskinäisiä toiminta- ja sopimuskäytäntöjä. Tarkastelu on rajattu lapsille, nuorille ja lapsiperheille palveluita, tukea ja toimintaa tuottaviin sosiaali- ja terveystalvetjärjestöihin sekä evankelis-luterilaisiin seurakuntiin.

¹ <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/74904>

2. Järjestöt ja vapaaehtoistoiminta

Useimmat tunnistavat luonnehdinnan Suomesta järjestöjen luvattuna maana. Luonnehdinnalle on hyvät perusteet, sillä Suomi on järjestöjen lukumäärällä, jäsenyyksien määrällä ja vapaaehtoistoiminnan määrällä mitattuna maailman huippua. Alan asiantuntijat ovat arvioineet, että järjestöillä on suomalaisessa yhteiskunnassa suurempi merkitys, kuin missään muualla maailmassa. On arvioitu, että jokainen suomalainen olisi keskimäärin lähes kolmen järjestön jäsen. Järjestöjen toiminnan pääasialliset alueet ovat vapaa-ajan toiminnoissa, kulttuurissa ja liikunnassa, kuten muissakin Pohjoismaissa. Järjestöjen taloudesta ja työllistämisosuuksista sosiaali- ja terveysjärjestöt vastaavat noin neljäsosasta. Järjestöjen lisäksi seurakunnilla on merkittävä rooli lasten ja nuorten elämässä. Seurakunnista on tarkemmin toisaalla tässä julkaisussa.

Kuvio 1. Järjestö- ja kansalaistoiminnan sekä kolmannen sektorin volyymejä. Rekisteri- ja kyselytiedoista koonnut Petri Paju, Lastensuojelun keskusliitto.

Kansalaisjärjestötoiminnan oleellisena tekijänä on aatteellisuus. Aatteellisuudella tarkoitetaan sitä, että yhteistoiminnan tarkoitus on muu kuin voiton tai muun välittömän taloudellisen edun hankkiminen toimintaan osallistuville. Aatteellisuuden rinnalla on usein käytetty yleishyödyllisyyden käsitettä. Yleishyödyllisyyttä määritellään eri laeissa eri tavalla ja on ylivoimainen tehtävä määritellä yleishyödyllisyys siten, että se olisi kaikissa säädöksissä sisällöltään sama. (Romppainen 2007.) Järjestöillä on oma itsenäinen toimintatila ja se eroaa selkeästi ominaispiirteensä vuoksi niin julkisesta kuin yritysmuotoisestakin toiminnasta. Kansalaisjärjestötoiminta ilmentää yhteisvastuullisuutta ja yhteistä tekemistä. Se luo koko yhteiskuntaan sosiaalista pääomaa, jonka keskeiset elementit ovat sosiaaliset verkostot ja luottamus. (Rönnerberg 1999, 80; Kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytysten työryhmän mietintö 2007; Romppainen 2007.)

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen tehtävät ja rooli suomalaisessa yhteiskunnassa ovat muuttuneet vuosien varrella. Suurimmat muutokset ovat aina kytkeytyneet yhteiskunnallisiin muutoksiin. Järjestöt tarjoavat mahdollisuuksia osallistumiselle ja vapaaehtoistoiminnalle, matalan kynnyksen ja varhaista tukea, erityispalveluja ja vaativia palveluja sekä tekevät vaikuttamistyötä ja edunvalvontaa. Osallistumismahdollisuuksia tarjotessaan järjestöt ovat vaikuttaneet merkittävästi demokratian rakentumiseen. Erilaisten tehtävien merkitys ja painoarvo ovat vaihdelleet järjestöjen välillä ja myös samassa järjestössä eri aikoina. (Helander & Laaksonen 1999; Rönnerberg 1999; Harju ym. 2001; Särkelä ym. 2005; OM 2007; Järjestöbarometrit 2006–2010, Särkelä 2016.)

Vapaaehtoistoimintaa ja vapaaehtoistyötä käytetään Suomessa käytännöllisesti katsottuna toistensa synonyymeinä. Suuri osa vapaaehtoistoinnasta tapahtuu järjestöissä, mutta kaikki vapaaehtoistoiminta ei ole järjestöjen toimintaa eikä kaikissa järjestöissä ole mainittavaa vapaaehtoistoimintaa. Sopimusten tekemisen näkökulmasta on eri asia, sopiiko kunta/maakunta vapaaehtoistoinnin puitteista suoraan henkilön kanssa, vai sovitaanko asioista vapaaehtoistoimintaa organisoivan järjestön kanssa. Sopimuksilla parhaiten ohjattavaksi soveltuvat vapaaehtoistoinnin puitteet ja tukitoimet. Vapaaehtoistyö- ja toiminta perustuvat luottamukseen, jota sopimuksilla voidaan täydentää.

Suomalaiset ovat ahkeria vapaaehtoistojia. Suuri osa vapaaehtoistoinnasta, sektoreittain tarkasteltuna, jää edelleen kuntien tehtävien piiriin (esim. liikunta, erilainen sosiaali- ja terveysjärjestöjen virkistys- ja harrastustoiminta). Myös seurakunnat ovat merkittävä vapaaehtoistoinnin organisoija. Vapaaehtoistoiminta voi ulkoisesti muistuttaa hyvin paljon opintojakson suorittamista, palkkatyötä, yhdyskuntapalveluksen suorittamista, työharjoittelua, työssäoppimista tai työkokeilua. Vapaaehtoistoinnalla on kuitenkin oma erityinen luonteensa.

Vapaaehtoistoiminta

- a) on organisoitua
- b) kohdistuu henkilöä itseään ja hänen välitöntä lähipiiriään laajempaan joukkoon
- c) on palkatonta
- d) on vapaaehtoista ja
- e) on vastavuoroista

Viimeksi mainittu kriteeri tarkoittaa myös sitä, että vapaaehtoistoiminta on voitava lopettaa henkilön niin halutessa, silloin kun hän haluaa ja ilman taloudellisia tai muita seurauksia.

Varovasti arvioiden vapaaehtoistoiminta sosiaali- ja terveysjärjestöissä vastaa 21 000 henkilötyövuotta. Vapaaehtoistojia sosiaali- ja terveysjärjestöissä on noin 0.5 miljoonaa ja vertaisina eli saman elämäntilanteen kokeneiden tuessa toisilleen noin 260 000 ihmistä. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistointaan osallistuneet käyttävät siihen aikaa keskimäärin lähes kymmenen tuntia kuukaudessa. Naisten vapaaehtoistointaan käyttämä aika on keskimäärin miesten käyttämää aikaa suurempi. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoinnalla on useita erityispiirteitä. Se on varsin suurelta osalta naisten toimintaa. Keskimäärin kolme neljäsosaa yhdistysten vapaaehtoisista oli vuonna 2007 naisia. Lisäksi toiminnassa mukana olevat sitoutuvat siihen pitkäjänteisesti, mikä poikkeaa muista järjestöistä. (Järjestöbarometri 2008.)

Sosiaali- ja terveysjärjestöt kehittyivät palvelujen tuottajina ja ammatillistuivat erityisesti 1980-luvulla. Järjestöt alkoivat tuottaa erityispalveluja omalle jäsenistölleen ja toisaalta huolehtia oman jäsenistönsä tarpeiden esille tulosta. Sosiaali- ja terveysjärjestöt tuottavat noin viidenneksen sosiaalipalveluista ja noin 5 % terveyspalveluista. Osassa sosiaalipalveluja järjestöjen osuus on erittäin tärkeä, esimerkiksi ensikotitoiminnassa järjestöjen osuus on 90 %. Järjestöt tuottavat palveluja ja tukea pääosin järjestömuodossa ja vain pieni osa, vuonna 2016 yhteensä 57 järjestöä, oli yhtiöittänyt palvelutoimintaansa. Lisäksi järjestöillä on mittava määrä erilaista matalan kynnyksen ja varhaista tukea eri ihmisryhmille, mitä tilastot eivät tunnista lainkaan. (Rönneberg 1999; Harju ym. 2001; Särkelä ym. 2005; Särkelä 2016; Lindholm 2016.)

Järjestöillä on ollut vahva asema Suomessa erityisesti sosiaalipalvelujen tuottamisessa ja ne ovat toteuttaneet palvelutoimintaansa tiiviissä kumppanuussuhteessa kuntiin. Järjestöt alkoivat tuottaa palveluja ensin omalle jäsenistölleen ja sen jälkeen myös muille. Monesti palveluja kehitettiin alueille, joissa muita toimijoita ei ollut ja joissa oli selvästi olemassa palveluaukko. Näin ovat syntyneet monet pienten erityisryhmien palvelut. Osa palveluista on kehittynyt järjestöjen vapaaehtoistoinnasta saatujen kokemusten pohjalta. Järjestöjen palvelutoiminta lähtee järjestömaisestä toimintalogiikasta, jossa palvelujen tuottaminen ei ole erillään järjestötoiminnan kokonaisuudesta. Se on osa järjestön sääntöjen mukaista tarkoitusta ja perustettävää. (Murto 2003.)

Luterilaisen kirkon seurakunnat muodostavat maanlaajuisen palveluverkoston. Jokainen suomalainen asuu jonkun seurakunnan alueella. Historiallisesti seurakunnilla on ollut merkittävä rooli kasvatuksen ja

diakonisen auttamistyön kentillä. Kansalaisia laajimmin tavoittavat mm. perhekerhot ja muskarit, jotka ovat lasten, nuorten ja perheiden parissa toteutuvia hyvinvointia ja terveyttä edistäviä palveluja.

Seurakunnat harjoittavat laajaa vapaaehtoistyötä sekä yhteistyötä kuntien ja järjestöjen kanssa. Noin kolme seurakuntaa neljästä tekee yhteistyötä vammaisjärjestöjen, MLL:n sekä Lions- ja Rotaryjärjestöjen kanssa. Lähes yhtä laajaa yhteistyö on nuorisjärjestöjen, Punaisen Ristin, urheiluseurojen, työttömien yhdistysten, naisjärjestöjen sekä potilasyhdistysten kanssa.

3. Tarkoitus ja tavoitteet

LAPE-ohjelman tärkeänä lähtökohtana on kumppanuus valtion ja kuntien, seurakuntien, Kelan järjestöjen ja muiden yksityisten palvelutuottajien kesken. Ohjelmaa on toetutettu yhteistyössä kaikkien lasten ja nuorten hyvinvoinnista vastaavien ministeriöiden kesken. Ohjelman sekä siihen kuuluvien matalan kynnyksen että erityistason palvelujen kehittämisessä on huomioitu sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus sekä muodostuvien maakuntien ja kuntien palveluiden yhteensovittaminen (yhdyspintatyö) siten, että palvelut muodostavat asiakaslähtöisen kokonaisuuden. Tavoitteeseen pääseminen edellyttää maakunta- ja kuntatasolla toimivia rakenteita ja sopimuskäytäntöjä järjestöjen ja seurakuntien kanssa tehtävälle yhteistyölle ja että näiden lapsille, nuorille ja perheille tuottamat tukimuodot ovat osa palvelukokonaisuutta. Näin pystytään vastaamaan kustannusvaikuttavasti lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointitarpeisiin niukkenevien julkisten määrärahojen puitteissa.

Tämän työpaperin tarkoituksena on selkeyttää tulevien maakuntien, kuntien, järjestöjen ja seurakuntien välisiä toiminta- ja sopimuskäytäntöjä. Tavoitteena on lisätä lapsi- ja perhepalvelujen järjestämisestä vastuussa olevien sekä muiden työpaperin lukijoiden ymmärrystä järjestölähtöisen toiminnan luonteesta ja monitasoisuudesta (kansalaistoiminta, vapaaehtoistoiminta, auttamistyö ja palvelutuotanto) sekä monitasoisuuteen liittyvistä erityispiirteistä. Työpaperissa kuvataan myös seurakunnan toiminnan luonnetta ja erityispiirteitä sekä eroja suhteessa järjestölähtöiseen auttamistyöhön ja toimintaan.

Tavoitteena on antaa myös konkreettisia välineitä lasten ja perheiden sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden järjestämisestä vastuussa oleville ja niitä tuottaville tahoille toimivista käytännöistä ja sopimusmalleista.

4. Järjestöt ja seurakunnat toimijoina

Järjestöjen ja seurakunnan rooli kuntien ja maakuntien sopimuskumppaneina lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluja tuottaessa perustuu kuntalain 365/1995 toiseen pykälään ja HE 15/2017² kahdeksanteen pykälään.

HE 15/2017, 8§:ssä

Maakunta voisi lainsäädännön sallimissa rajoissa päättää siitä, tuottaako se palveluja itse vai toimiiko se vain palvelujen järjestäjänä. Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan, jollei asiasta laissa toisin säädetä, maakunta voisi tuottaa järjestämisvastuulleen kuuluvat palvelut itse tai sopimalla yhteistoiminnasta muiden maakuntien kanssa. Tehtävien hoidon edellyttämiä palveluja maakunta voisi myös hankkia sopimukseen perustuen muulta palvelujen tuottajalta. Maakunnan tehtävien hoidon edellyttämien palvelujen tuottamisen vaihtoehtoina ovat siten tuottaa palvelu itse, sopia tuottamisesta yhteistoiminnassa toisen maakunnan

² HE 15/2017 Hallituksen esitys eduskunnalle maakuntien perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi.

kanssa, perustaa tai olla osakkaana osakeyhtiössä tai muussa yksityisoikeudellisessa yhteisössä ja hankkia palvelu valtiolta, kunnalta tai muulta julkisyhteisöltä tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta.

Kuntalaki 365/1995, 2§:ssä

Kunta hoitaa sille laissa säädetyt tehtävät itse tai yhteistoiminnassa muiden kuntien kanssa. Tehtävien hoidon edellyttämiä palveluja kunta voi hankkia myös muilta palvelujen tuottajilta.

4.1 Järjestötoiminnan monimuotoisuudesta

Suomessa järjestöillä ja seurakunnilla on aina ollut paikkansa hyvinvointiyhteiskunnan rakentamisessa. Järjestöt ja niiden toiminta on moninaista. Lapsille, nuorille ja lapsiperheille palveluita, tukea ja toimintaa tuottavat esimerkiksi sosiaali- ja terveysjärjestöt sekä liikunta- ja kulttuurijärjestöt. Ne sekä tuottavat palveluita että aktivoivat kansalaisyhteiskuntaa. Samaa voidaan sanoa myös seurakunnista. Ne toimivat aktiivisesti paikallisina hyvinvoinnin tuottajina. Evankelis-luterilaisella seurakunnalla on pitkä lapsi- ja perhetyön historia. Seurakunnissa työskentelee mm. kasvatustalon ammattilaisia ja vertaisohjaajia. Järjestöt ja seurakunnat eivät kuitenkaan toimi yksin ja vain keskenään. Kansalaisten hyvinvointia vahvistetaan parhaiten julkisten palveluiden, järjestöjen, seurakuntien ja yksityisten toimijoiden yhteistyöllä.

Luvussa 4.1 käsitellään järjestötoiminnan monimuotoisuutta ja luvussa 4.2 kuvataan Suomen evankelis-luterilaisen seurakuntien lapsille, nuorille ja perheille suunnattua toimintaa ja palveluja.

4.1.1 Hyvinvointia ja terveyttä edistävää toimintaa

Järjestöt ja seurakunnat pystyvät tukemaan lapsia ja vanhempia konkreettisesti monin eri toimintamuodoin universaalisti, varhaisesti ja intensiivisesti. Perheiden kohtaamiseen ja yhteisöllisyyden rakentamiseen on tarjolla avointa, helposti lähestyttävää toimintaa. Lapsille on tarjolla omaa vertaistoimintaa erilaisten kerhojen ja ryhmien muodossa. Vauvaryhmissä ja muskareissa vanhemmat ovat toki mukana, mutta lapset keskiössä. Ryhmiä vetävät joko ammattilaiset tai vapaaehtoiset, tai he yhdessä.

Vapaaehtoistoiminnan ja toisten ihmisten auttamisen historia on yhtä pitkä kuin ihmiskunnan historia. Organisoitunutta vapaaehtoistoiminnan historia liittyy köyhäinapuun, hyväntekeväisyyteen, kansalaistoiminnan historiaan ja sitä kautta järjestötoiminnan muotoutumiseen. Vapaaehtoistoiminnan merkitys yhteiskunnassamme on suuri, sillä puolet kansalaisista tekee jonkinlaista vapaaehtoistyötä.

Suomessa toimivista noin 70 000 yhdistyksestä valtaosalla ei ole yhtään palkattua työntekijää. Ne toimivat pelkästään vapaaehtoisen työpanoksen ja korkeintaan pienimuotoisten toiminta-avustusten varassa. Sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiä on kaikista reilu kymmenesosa, mutta kolmannen sektorin palkkatyöstä noin neljännes tapahtuu sotealalla. Pienissä yhdistyksissä tapahtuva vapaamuotoinen kansalaistoiminta on merkittävä osa suomalaista yhteiskuntaa ja perinnettä. Suomalaiset ovat kansainvälisesti vertailtuna ahkeria vapaaehtoistoimijoita ja lahjoittajia. Sopimusten tekemisen kannalta vapaamuotoinen ja -ehtoinen kansalaistoiminta asettaa omat reunaehdonsa.

Järjestöillä on erityinen rooli vapaaehtoistoiminnan organisoimisessa Suomessa. Voidaan sanoa, että kolmas sektori kytkee mukaan neljännen sektorin, perheet ja ihmisten väliset sosiaaliset verkostot. Vapaaehtoistoiminta on monille polku, joka alkaa osallistumisesta vertaistoimintaan ja jatkuu jollakin, itselle mielekkäällä ja omaan elämäntilanteeseen sopivalla vapaaehtoistehtävällä järjestössä. Vapaaehtoistoimijan motivaatio syntyy usein kokemuksesta, että on itse saanut apua ja lisää iloa elämäänsä. Sellaista haluaa tarjota myös muille (Kallioma 2011). Vapaaehtoisuus on kaksisuuntainen prosessi: vapaaehtoistyö hyödyttää sekä tekijäänsä että sen kohdetta (liite 9).

Järjestöjen rooli perhekeskuskumppanina on vapaaehtoistoiminnan keinoin luoda ja vahvistaa lapsiperheiden keskinäistä tukea ja tarjota ympäristö, johon on helppo osallistua ja matala kynnys tulla mukaan. Järjestöjen organisoima vapaaehtoistointa lisää perheiden tukiverkostoja sekä ehkäisee tehokkaasti arjen ongelmien kasaantumista. Useissa perheiden pulmatilanteissa toisten vanhempien tarjoama vertaistuki riittää, eikä ammattiapuun ole tarvetta turvautua. Yhdessä järjestöjen kanssa toteutetuissa perhekeskuksissa on muita enemmän ryhmätoimintaa ja matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja perheille, sekä perheiden keskinäistä tukea ja omaehtoista toimintaa (Halme, Kekkonen & Perälä 2012).

Tekemällä yhteistyötä järjestöjen kanssa monipuolistetaan perheille palvelutarjontaa (esim. ryhmätoimintaa, kohtaamispaikkoja ja digitaalista tukea), lisätään oikea-aikaista ennaltaehkäisevää toimintaa, vähennetään päällekkäisyyksiä, luodaan perheiden tarpeiden mukaisia palveluja ja hyödynnetään perheiden omia voimavaroja toiminnan toteuttajina.

Vapaaehtoisena toimiminen

Vapaaehtoisena voi toimia tavallisen ihmisen tiedoin ja taidoin tai hyödyntää jotain erityisosaamistaan. Järjestöt tarjoavat vaatavuudeltaan ja kohderyhmältään erilaisia vapaaehtoistehtäviä. Osa tehtävistä voi olla kertaluonteisia, kun taas osa vaatii pidempään sitoutumista. Vapaaehtoinen voi toimia ryhmässä, yksittäisen perheen tai henkilön tukena ja apuna tai isossa lapsiperhetapahtumassa.

Vapaaehtoistointa on palkatonta ja perustuu vapaaseen tahtoon ja valintaan. Jokainen valitsee itse, minkä asian eteen haluaa tehdä vapaaehtoistyötä. Vapaaehtoistyötä voi tehdä kuka tahansa iästä, asuinpaikasta, sukupuolesta tai muista ominaisuuksista riippumatta omien kykyjensä, aikataulujensa ja voimavarojensa mukaan. Vapaaehtoistoinnin avulla Suomessa muun muassa ehkäistään yksinäisyyttä ja syrjäytymistä sekä lisätään osallisuutta.

Vapaaehtoisena toimivalta henkilöltä voidaan edellyttää vaitiololupausta tai rikosrekisteriotteen toimitamista, mutta ei sitoutumista toimimaan vapaaehtoisena jotakin määrättyä aikaa. Esimerkiksi tukihenkilötoiminnassa vapaaehtoisen sitoutuminen toimintaan on hyvin tärkeää. Se tulisi varmistaa mahdollisimman hyvin koulutuksen ja valmennuksen aikana. Vaitiololupaus on luonteeltaan pysyvä, vaikka itse toiminta olisi tilapäistä. Lisäksi vapaaehtoistyötä tekevän usein erikseen edellytetään hyväksyvän toiminnan arvot ja periaatteet. Tällä ei ole välttämättä suurta käytännön merkitystä, koska ihmiset mieluiten hakeutuvat sellaisiin organisaatioihin, joiden periaatteet he kokevat läheisiksi.

Vapaaehtoistoinnassa voidaan soveltaa useita palkkatyölle tyypillisiä tapoja ja käytänteitä kuten työvuorot, työasut ja johtamisjärjestelmät. Itse vapaaehtoistyön tekeminen ei saisi olla kuitenkaan riippuvaista saaduista aineellisista palkkioista. Käytännössä vapaaehtoistointa tuetaan parantamalla kansalaisten edellytyksiä osallistua siihen ja tarjoamalla muita kannustimia kuin palkkaa. Julkiset toimijat tarjoavat järjestöjen vapaaehtoistoinnalle esimerkiksi tiloja, viestinnällistä tukea, neuvontaa ja alennuksia uimahalleissa ja joukkoliikenteessä. Samaa voivat tehdä ja usein tekevät myös yritykset.

Vapaaehtoistoinnin hyödyt

Vapaaehtoistointa vahvistaa toimijoiden omia voimavaroja ja tuottaa perheille hyvinvointia. Järjestöt selvittävät omissa toiminnoissaan vapaaehtoistoinnin vaikutuksia niin vapaaehtoisiin kuin osallistujille säännöllisesti.

Vapaaehtoistoinnisen yleisimpiä hyötyjä vapaaehtoisille ovat mm.:

- tuo sisältöä elämään
- tuo arkeen rytmitystä ja vaihtelua
- tuntee olevansa merkityksellinen ja tarpeellinen
- voi kuulua johonkin ryhmään tai yhteisöön
- saa uusia ystäviä
- saa vertaistukea
- voi vaikuttaa, esim. oman asuinalueen asioihin

- osaaminen vahvistuu ja oppii uusia asioita

Vapaaehtoistoimimisen yleisimpiä hyötyjä osallistujille/avun saajalle ovat mm.:

- Saa vertaistukea
- Saa apua, tukea ja neuvoja arkeen
- Mahdollisuus tavata muita ihmisiä ja saada ystäviä
- Pääsee mukaan yhteisön jäseneksi
- Saa tukea vanhemmuuteen
- Lapset saavat ystäviä ja tutustuvat omaan lähiympäristöön

Vapaaehtoisten ohjaus ja tuki

Vapaaehtoistoiminnan ohjauksen tavoitteena on lisätä vapaaehtoisten toimintaedellytyksiä. Tukemalla, tarjoamalla koulutusta ja ohjausta vapaaehtoisille vahvistetaan vapaaehtoisesti tuotetun toiminnan pitkäjänteisyyttä ja jatkuvuutta. Hyvä koordinointi ja tuki vapaaehtoisille on vapaaehtoistyön jatkuvuuden edellytys. Vapaaehtoiset tarvitsevat ohjausta ja koulutusta niin ammattilaisilta kuin vertaisiltaan. Tämä edellyttää järjestöiltä rakenteita ja resursseja, joilla tuetaan vapaaehtoistojen toimintaa, ohjataan heidän työtään ja luodaan yhteistyötä monitahoisen perhekeskusverkoston sisällä.

Vapaaehtoistoiminnan ohjauksen tuloksena perheiden kohtaamismahdollisuudet ja keskinäinen tuki lisääntyvät, uusia toimintamalleja kehittyvät sekä järjestöjen paikallinen toiminta vastaa paremmin perheiden toiveisiin ja tarpeisiin. Kouluttamalla ja tukemalla vapaaehtoisia vahvistetaan samalla heidän osaamista ja jaksamista tehtävässä ja lisätään motivaatioita.

Vapaaehtoistoiminnan tuloksena perheiden kohtaamismahdollisuudet ja keskinäinen tuki lisääntyvät. Samalla kehittyvät uusia toimintamalleja ja -tapoja. Näin järjestöjen toiminta vastaa paremmin perheiden toiveisiin ja tarpeisiin, minkä seurauksena lasten ja perheiden hyvinvointi lisääntyy.

Vapaaehtoistoiminnan ohjauksen rahoitus:

- Kunta- ja maakunta-avustukset
- STEAn kohdennettu avustus

4.1.2 Matalan kynnyksen ja varhainen tuki järjestöjen auttamistyönä

Järjestöjen toteuttama matalan kynnyksen apu ja varhainen tuki on hyvin monimuotoista eri järjestöissä ja eri puolilla Suomea. Se on luonteeltaan ongelmia tai niiden vaikeutumista ehkäisevää toimintaa. Järjestöt voivat toimia yksin tai yhteistyössä toistensa kanssa matalan kynnyksen tukea tarjotessaan. Matalan kynnyksen tuki voi olla ammatillista työtä, ammatillisesti tuettua vertais- tai vapaaehtoistoimintaa tai erilaisia kohtaamispaikkoja tai kriisikeskuksia.

Järjestöjen matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja ovat mm. perheentalot ja perhekahvilat, kansalaistalot ja kumppanuustalot. Tällöin kyseessä on jokin tapaamispaikka, jonka puitteissa toiminta toteutuu. Kohtaamispaikoissa toiminta voi olla avointa osallistavaa toimintaa, ryhmiä ja vertaistoimintaa, iltapäivätoimintaa lapsille jne. Monien perhekahviloiden taustataho on nykyisin MLL, sen piiri tai paikallisyhdistys. Perheentaloissa usein taustayhteisöjä on useita, esimerkiksi Iisalmissa hallinnoijana on MLL paikallisyhdistys ja toimintaa tehdään yhteistyössä Pelastakaa Lasten ja Ylä-Savon ensi- ja turvakotiyhdistyksen kanssa. Joensuussa ja Kuopiossa Pelastakaa Lapset on hallinnoija ja toimintaa tehdään yhteistyössä muiden järjestöjen kanssa.

Kohtaamispaikkatoiminta voi olla myös suunnattu tietyn elämäntilanteen kokeneelle ihmisryhmälle, esimerkkinä huostaanoton kokeneille ja läheisille suunnatut avoimet Voikukkia -kahvilat, joita mm. Kanta-Hämeen perhetyö ry ja Oulun ensi- ja turvakoti ry ylläpitävät.

Toiminnan toteuttamisesta vastaavat joko koulutetut ammattilaiset tai valmennetut vapaaehtoiset ammattilaisten tuella. Matalan kynnyksen tuki ja varhainen tuki voi olla erilaista tukihenkilö- ja tukiperhe-

tyyppistä toimintaa, jolloin vapaaehtoinen tapaa tuettavaa joko tuettavan kotona, erilaisten harrastusten parissa tai vapaaehtoisen omassa kodissa. Varhaisen tuen auttamistyössä vapaaehtoisina toimivat henkilöt saavat järjestön toteuttaman valmennuksen tehtävänsä. Järjestöt myös arvioivat vapaaehtoisen soveltuvuutta tehtävään ja tarkistavat vapaaehtoisten rikostaustan. Tukihenkilö- ja tukiperhetyössä valmentajana toimivat palkatut ammattilaiset, joiden tehtävänä on myös valita sopiva vapaaehtoinen kullekin tuettavalle henkilölle/perheelle ja tutustuttaa heidät toisiinsa. Ammattilainen toimii vapaaehtoisen tukena suhteen aikana ja auttaa ongelmatilanteissa, jos niitä syntyy. Esimerkkejä edellä kuvatuista toiminnoista ovat mm. Pelastakaa Lasten ehkäisevä tukiperhetyö, lomakotitoiminta, lapsiperheiden tukihenkilötoiminta sekä sporttikummitoiminta ja MLL:n perhekummitoiminta.

Matalan kynnyksen toiminta voi olla myös ammatillista toimintaa, joka on maksutonta siihen osallistuville. Esimerkkejä tällaisesta toiminnasta ovat Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistysten perhe- ja lähisuhdeväkivallasta toipumiseen sen kohteeksi joutuneille, väkivaltaa todistamaan joutuneille lapsille ja tekijöille, suunnatut yksilö-, perhe- ja ryhmämuotoiset tuen muodot, unirytmihoidot vauvan nukkumisvaikeuksista kärsiville tai päiväryhmätoiminta lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä vauvaperheille, joiden selviytymisestä on syntynyt huoli. Vastaavia matalan kynnyksen tukimuotoja ovat Suomen Mielenterveysseuran kriisikeskukset ja eri tahojen yhteistyössä ylläpitämät mielenterveyskuntoutujien klubitalot.

Järjestölähtöisellä auttamistyöllä on sen avun piirissä oleville ihmisille erittäin suuri merkitys ja se täydentää merkittävällä tavalla tällä hetkellä kuntien vastuulla olevia julkisia palveluja sekä vähentää niiden kustannuksia tavoittamalla helposti ja usein varhain apua tarvitsevat. Matalan kynnyksen toimintoihin hakeutumista ei koeta leimaavana eikä pelottavana, joten apua on helpompi ottaa vastaan. Usein ihmiset tulevat riittävästi ja varhaisemmassa vaiheessa autetuiksi, mutta tarvittaessa he myös helpommin rohkaistuvat hakemaan vankempaa apua tai tulevat ohjatuiksi sopivan avun piiriin aikaisemmin. Toiminta on merkittävä lisärerussi nykyisin kunnille ja jatkossa tuleville maakunnille. Maakuntien ja järjestöjen yhteistyön kehittämisen kannalta yksi merkittävä haaste on se, että eri maakunnissa järjestöjen tarjoamasta matalan kynnyksen tuesta ja palveluista tietoa on hajallaan, eikä niitä tunneta riittävästi. Myöskään virallinen palvelujen tilastointi ei tunnista niitä. Jatkossa tarvitaan toimia, joilla tehdään järjestöjen matalan kynnyksen ja varhainen tuki tutuksi ja näkyväksi maakunnallisille päättäjille.

4.1.3 Järjestöt erityis- ja vaativan tason palvelujen tuottajina

Järjestöjen palvelutoiminnalla on ollut vahva asema Suomessa erityisesti sosiaalipalveluissa. Ne ovat toteuttaneet palvelutoimintaansa tiiviissä kumppanuussuhteessa kuntiin. Järjestöjen palvelutoiminta kasvoi erityisesti 1980-luvulta lähtien. Järjestöt alkoivat muun toiminnan ohessa tuottaa palveluja ensin omalle jäsenistölleen ja sen jälkeen myös muille. Monesti palveluja kehitettiin alueille, joissa muita toimijoita ei ollut. Näin ovat syntyneet monet pienten erityisryhmien palvelut. Osa palveluista on kehittynyt järjestöjen vapaaehtoistoiminnasta saatujen kokemusten pohjalta. Järjestöjen palvelutoiminta lähtee järjestömaisestä toimintalogiikasta, jossa palvelujen tuottaminen ei ole erillinen järjestötoiminnan kokonaisuudesta. Se on osa järjestön sääntöjen mukaista tarkoitusta ja perustehtävää. Järjestötoiminta tuo lisäarvoa palvelutoiminnalle ja järjestöjen välitön yhteys jäsenkenttään luo tiiviit yhteydet ihmisten tarpeisiin. Järjestöjen palveluilla on arvioitu olevan lisäarvoa erityisesti, kun on kyse mutkikkaista palvelukokonaisuuksista ja monimutkaisista ongelmista. Niissä järjestöt voivat tuoda erityisosaamista ja myös vertaistukea, eli saman elämäntilanteen kokeneiden tukea toisilleen, osaksi palvelua. Parhaimmillaan järjestöt saavat yhteyden myös niihin ihmisiin, joiden ääni tulee muuten heikosti kuulluksi ja jotka voivat muuten jäädä palvelujen ulkopuolelle. Järjestöjen palvelutoiminta on yleishyödyllistä ja mahdollinen toiminnasta syntyvä ylijäämä käytetään toiminnan kehittämiseen tai jäsenten elinolosuhteiden parantamiseen. Järjestöt ovat pitäneet yllä palveluja myös sellaisilla sisältöalueilla, joilla palvelujen kysyntä on vähäistä tai satunnaista. Järjestöt ovat linkittyneet tiiviisti kuntien palvelujärjestelmään toimien valtakunnallisesti ja paikallisesti merkittävänä palvelujen kehittäjinä ja tuottajina. (Murto 2003, 64–75; Möttönen 2002; STM 2003, Särkelä 2016.)

Erityispalvelut

Tällä hetkellä järjestöt toimivat palvelun tuottajina laajasti lasten ja perheiden erityispalveluissa. Osa kuntien perheille tarjoamista sosiaalihuoltolain tai lastensuojelulain mukaisista tukimuodoista on järjestöjen toteuttamaa ja kuntien järjestöiltä eri tavoin hankkimaa palvelutoimintaa. Palveluita kunnille tuottavat järjestöt kuuluvat yksityisten sosiaalipalveluiden tuottajien rekisteriin samalla tavoin kuin yksityiset yritykset. Ympäri vuorokautiset palvelut edellyttävät Valviran lupaa ja muista palveluista tehdään ilmoitus palvelun sijaintikunnalle ja AVIin.

Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelun avohuollon palveluihin liittyen järjestöt tuottavat mm. lastenhoitopalveluja, tukiperhetyötä, tehostettua perhetyötä (esimerkiksi Alvari-perhetyö), kotiin tarjottavaa ensikotiä ja perhekuntoutusta, valvottuja ja tuettuja tapaamisia erotilanteissa, pitkäjänteistä palvelua perhe- ja lähisuhdeväkivallasta kuntoutumiseen kokijoille ja tekijöille sekä erilaista sosiaalista kuntoutusta. Lisäksi järjestöt tuottavat kuntien tueksi erilaisia asiantuntijapalveluita, mm. vanhemmuuden arviointia, lastensuojelun edunvalvojatoimintaa ja konsultaatioita.

Järjestöt tuottavat myös laajasti sijaishuollon palveluita, niin lastensuojelulaitoksissa kuin perhehoidosakin. Järjestöillä on ns. peruslastenkoteja, mutta myös sijaishuollon erityisyksiköitä. Perhehoidon kentässä järjestöt valmentavat sijaisperheitä (PRIDE-valmennusmalli on Pelastakaa Lasten ja Perhehoitoliiton Suomeen tuoma malli) ja toteuttavat sijoituksen aikaista perhehoidon tukea niin sijoitetuille lapsille, sijaisperheille kuin biologisille vanhemmillekin. Järjestöillä on myös perhekuntoutusyksiköitä ja ympärivuorokautista kuntoutusta vauvaperheille tarjoavia ensikoteja, joihin kunnat voivat sijoittaa koko perheen.

Vaativat sosiaalipalvelut

Järjestöt tuottavat myös vaativia sosiaalipalveluja. Vaativilla sosiaalipalveluilla tarkoitetaan palveluja, joissa tarvitaan monialaista ja vankkaa osaamista ja joissa palvelua tarvitsevien määrä on pieni. Se tarkoittaa, että palvelun ylläpitäminen edellyttää usein valtakunnallista väestöpohjaa. Vaativissa sosiaalipalveluissa osaaminen on pääosin yksittäisillä järjestötoimijoilla ja ne eivät ole markkinoilla olevaa toimintaa. Vaativille lapsille ja lapsiperheille suunnatuille sosiaalipalveluille on ominaista myös se, että niissä yhdistetään moniammatillista osaamista. Järjestöjen vaativissa palveluissa on usein kyse erityisestä osaamisesta, jota on kehitetty pitkäjänteisesti Raha-automaattiyhdistyksen tuella. Nämä palvelut edellyttävät pitkälle koulutettuja ammattilaisia, laadukkaita toimintamalleja ja palvelun tarvitsijan kannalta riittävän pitkiä hoito- tai kuntumisyksiköitä tulosten saavuttamiseksi.

Vakavasti päihdeongelmaisten odottavien ja juuri synnyttäneiden äitien sekä heidän vauvojensa ympärivuorokautinen kuntoutus on pääosin Ensi- ja turvakotien liiton vastuulla. Kyseinen Pidä kiinni -hoitojärjestelmä yhdistää päihdekuntoutuksen sekä varhaisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen tukemisen. Se koostuu tällä hetkellä seitsemästä Pidä kiinni -ensikodista eri puolilla Suomea. Ensi- ja turvakotien liitto on vastannut valtakunnallisesti hoitojärjestelmästä, koordinoitua sitä ja sen rahoitusta, vastannut hoitojärjestelmän laatu- ja järjestelmästä, auditoinneista sekä tukenut toiminnan laatua koulutuksella ja työkokouksilla. Pidä kiinni -ensikotien rinnalla ovat toimineet avopalveluyksiköt seitsemällä paikkakunnalla (vuonna 2019 avopalveluyksiköt avautuvat vielä kahdelle uudelle paikkakunnalle) joko motivoivina ensikotikuntoutukseen tai tukijaksona Pidä kiinni -ensikodin jälkeen.

Vaativia palveluja lapsille ja lapsiperheille ovat myös eron jälkeisen vainon kohteeksi joutuneiden auttaminen. Tällä alueella Ensi- ja turvakotien liiton kaksi jäsenyhdistystä Viola – väkivallasta vapaaksi ja Oulun ensi- ja turvakoti ry ovat keskeisiä toimijoita.

Yksi vaativaksi palveluksi luokiteltavissa oleva järjestön toteuttama työ on adoptio- ja neuvonta. Se perustuu adoptiolakiin ja sitä voivat antaa kunta tai Valviran luvalla adoptio- ja neuvontana toimiva Pelastakaa Lapset ry. Adoptio- ja neuvonta on lailla tarkasti säädeltyä ja neuvontaa annetaan sekä adoptiovanhemmiksi haluaville, lapsensa adoptioon luovuttaville vanhemmille ja adoptoiduille itselleen adoption jälkeisenä tukena. Adoptiovanhemmille annettava adoptio- ja neuvonta ja siihen liittyvä kotiselvitys on laissa säädeltyä ja prosessin osalta määrättyä toimintaa ja Valviran adoptiolautakunta käsittelee niiden pohjalta adoptiota haluavien hakemukset sekä myöntää adoptioluvat.

Vaativia sosiaalipalveluja ovat lisäksi ainakin kidutettujen kuntoutus, palvelut vakaviin huolto- ja taapamisiirtoihin, palvelut vakaviin lasten psykiatriin ja käytöshäiriöihin sekä viittomakielisten vaikeavammaisten kuntoutus ja asumispalvelut.

4.2 Seurakunnan toiminta ja palvelut

Seurakunnilla tarkoitetaan tässä yhteydessä evankelis-luterilaisten seurakuntien lapsille, nuorille ja perheille suunnattua toimintaa ja palveluja. Seurakuntien työtä tukevat hiippakunnat, kirkolliset järjestöt ja kirkkohallitus.

4.2.1 Suomen ev.lut. kirkon toiminnan monimuotoisuus

Suomen evankelis-luterilainen kirkko on jäsenmäärältään suurin Suomessa toimiva uskonnollinen yhdyskunta. Kirkkoon kuului 71,1 prosenttia suomalaisista vuoden 2016 lopussa. Evankelis-luterilaisella kirkolla on erityinen julkisoikeudellinen asema. Sen hallinnosta ja järjestysmuodosta säädetään kirkkolaisilla ja sen sääntämisyhteisöillä pohjautuu Suomen perustuslakiin. Luterilaisia seurakuntia on Suomessa noin 400. Seurakunnat kuuluvat hallinnollisesti hiippakuntiin. Hiippakuntia on yhdeksän. Hiippakuntia johtaa tuomiokapituli ja piispa. Vaikka seurakunnat kuuluvatkin hiippakuntien alaisuuteen, ne ovat hallinnollisesti itsenäisiä.

Evankelis-luterilainen kirkko kutsuu itseään kansankirkoksi. Tällä tarkoitetaan yhtäältä kirkon laajaa merkitystä osana kansamme historiaa ja kulttuuria, toisaalta sitä, että kirkon toiminta on kaikkia Suomessa asuvia varten. Kirkon jäsenyys ei ole toimintaan osallistumisen edellytys.

Kirkon kaikessa toiminnassa on vahva diakoninen ulottuvuus. Toimintaa määrittää maksuttomuus ja erityisesti niiden auttaminen ja tukeminen, joita kukaan muu ei auta tai palvele. Kansalaisten hyvinvoinnin edistämisen pohjana on kokonaisvaltainen ihmiskäsitys, jossa fyysinen, psyykkinen ja hengellinen ovat toisistaan erottamattomia ja yhtä tärkeitä ihmisyyden ulottuvuuksia. Kirkossa työskentelee lähes 20 000 koulutettua työntekijää, heistä noin 3500 toimii kasvatuksen kentällä lapsi-, nuoriso- ja perhetyössä.

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin panostetaan kirkon työssä paljon. Kolmasosa kirkon budjetista (n. 330 milj. euroa) suuntautuu lapsi- ja nuorisotyöhön. Työ on myös tavoitettavaa: esimerkiksi perhekerhoissa oli 940 000 osallistumiskertaa vuonna 2016, erilaisiin kerhoihin osallistui noin 73 000 lasta, varhaiskasvatuksen leireillä ja tapahtumissa oli lähes puoli miljoonaa osallistujaa, rippikoulun kävi 50 000 nuorta ja 13 000 perhettä sai keskusteluapua kirkon perheneuvonnasta.

4.2.2 Seurakunta toimii perheiden kasvun ja hyvinvoinnin tukena

Seurakunta toimii yhteisöllisesti ja tasavertaisena kumppanina muiden toimijoiden kanssa. Yhteisöllisessä työssä seurakunta tukee yhteisön – esim. koulun tai oppilaitoksen – toimintaa ja tarkoitusta yhteistyön ja kumppanuuden hengessä. Seurakunnan yhteistyökumppaneita ovat kunnan eri toimijat (esim. neuvola ja perhetyö) sekä eri järjestöt (esim. MLL ja Yhden vanhemman perheiden liitto). Seurakuntien järjestämä toiminta vaihtelee alueellisesti esim. seurakunnan koon ja resurssien puitteissa.

Seurakuntien toimintaa perheiden parissa voidaan ryhmitellä esimerkiksi seuraavasti:

- Ilo, yhteisöllisyys ja oppiminen; esim. perhevalmennus, perhekerhot, parisuhdekurssit ja perheleirit, musiikkileikkikoulu ja muu pienryhmätoiminta
- Vahvistaminen; esim. perhevalmennus, perheleirit, erilaiset pienryhmät, tapahtumat
- Varhainen tuki; eroryhmät, ensi kertaa äidiksi ryhmät, toimiva perhe-kurssit, diakoninen perhetyö
- Haasteiden ja ongelmien työstäminen; esim. sururyhmät, debriefing-keskustelut, kriisityö, perheneuvonta kriisissä oleville pareille ja perheille.
- Vertaisohjaajien koulutus ja vertaisryhmien koordinaatio

4.2.4 Seurakunnan tuottamat erityistason palvelut

Kirkon perheasiain neuvottelukeskukset tarjoavat ammatillista keskusteluapua parisuhteen ja perheen kysymyksissä sekä elämän kriisitilanteissa. Yleisimmät tukimuodot ovat pariterapia, yksilökeskustelut ja perheterapia. Lisäksi järjestetään eroryhmiä ja muita terapeuttisia ryhmiä. Kirkon perheneuvonnan palvelut ovat maksuttomia, luottamuksellisia ja kaikille avoimia. Vuonna 2017 Suomessa toimii 41 perheasiain neuvottelukeskusta, joissa työskentelee yhteensä lähes 200 työntekijää. Vuonna 2016 kirkon perheneuvonnasta sai apua noin 18 000 asiakasta.

Seurakuntien perheasiain neuvottelukeskukset tekevät yhteistyötä eri viranomaisten kanssa vaihtelevassa määrin. Yleisimmät yhteistyötahot ovat perheneuvola, sosiaalitoimi, lastensuojelu sekä neuvoloiden perhevalmennus. Lisäksi yhteistyötä tehdään esimerkiksi lastenvalvojien ja eri järjestöjen kanssa. Perheasiain neuvottelukeskukset tarjoavat myös Aluehallintavirastojen (AVI) säätelemiä lakisääteisiä perheasioiden sovittelupalveluja. Yhteistyön kehittäminen nähdään tärkeänä. Oman haasteensa viranomaisyhteistyölle asettavat kirkon perheneuvonnan erityiset vaitiolovelvollisuussäädökset.

Perheasiain neuvottelukeskusten rahoituspohja vaihtelee alueittain. Osa keskuksista toimii joko yhden seurakunnan rahoittamana ja hallinnoimana tai keskuksella on yhteistyösopimuksia muiden seurakuntien ja kuntien kanssa. Yhteistyösopimus voi olla nk. perussopimus, jolloin toinen sopijaosapuoli tulee mukaan hallinnoimaan neuvottelukeskusta. Silloin sovitaan hallinnosta, rahoituksesta ja toimintatiloista. Yhteistyötä voidaan sopia myös ostosopimuksella, joka on yleensä moduulipohjainen eli perustuu tehtyihin työsuoritteisiin. Silloin toinen seurakunta tai kunta ostaa tietyn määrän asiakastyötä ja maksaa jälkepäin asiakkaiden käynnit. Kunnat ja kuntayhtymät ostavat perheasiain neuvottelukeskuksilta mm. Sosiaalihuoltolain 3 luvun 26 §:n mukaista perheneuvontapalvelua ja Avioliittolain 5 luvun 20–23 a §:ien mukaista perheasioiden sovittelutoimintaa.

Asiakkaat ottavat itse yhteyttä perheasiain neuvottelukeskukseen. Ostosopimuksen perusteella käyttö on mitattavissa ja hinta suoraan tiedossa, kun sopimuksesta selviää, miten moduulien hinta on määräytynyt. Noin puolella 41 perheasiain neuvottelukeskuksesta on ostosopimus kunnan kanssa. Liite 8 on sopimusmalli perheneuvonta- ja perheasioiden sovittelupalveluista.

5. Rahoitusmekanismit ja sopimuskäytännöt

Järjestöjen ja seurakuntien erilaisten tuen muotojen ja palvelujen (vapaaehtoistoiminta, matalan kynnyksen palvelut, erityis- ja vaativan tason palvelut) rahoitusmekanismit ovat moninaiset ja niitä on tässä luvussa avattu kunkin osalta erikseen. Tulevien maakuntien ja kuntien tulisi sote- ja maakuntauudistuksen toimeenpanossa ottaa tämä huomioon ja valmistautua järjestö- ja seurakuntakumppanuuksiin myös taloudellisilla resursseilla.

5.1 Vapaaehtoistoiminta ja rahoitus

Lasten ja perheiden parissa toimii pääsääntöisesti kahdentyyppisiä järjestöjä. 1) Järjestöjä, joiden toiminta perustuu yksinomaan vapaaehtoisuuteen ja/tai vertaistoimintaan ilman palkattuja työntekijöitä. Tällaisia ovat monet paikalliset lapsi-, nuoriso- ja perhejärjestöt kuten vanhempainyhdistykset. 2) Järjestöjä, joilla on palkattua sosiaali-, terveys- tai kasvatusalalle koulutettua henkilöstöä, jonka työtehtävät liittyvät perheiden tukeen erityis-, vaativissa tai matalan kynnyksen palveluissa tai joiden tehtävä on organisoida, tukea ja mahdollistaa vapaaehtois- ja vertaistoimintaa. Osa järjestöistä toimii laaja-alaisesti kaikilla em. tehtäväalueilla. Toimijat voivat olla itsenäisiä, paikallisia järjestöjä, valtakunnallisen järjestön aluetoimipisteitä tai valtakunnallisia järjestöjä.

Ensimmäisen kategorian järjestöillä toiminnan volyyymi voi olla hetkellisesti laaja (esimerkiksi suuria tapahtumia), mutta budjetti melko pieni, koska tekeminen organisoituu vapaaehtoisvoimin ja pienin lahjoi-

tusvaroin. Vapaaehtoistoiminta tarvitsee kuitenkin tukea ja ohjausta, jota paikallisjärjestölle voi tarjota valtakunnallinen kattojärjestö tai aluejärjestö. Ammatillisesti toimivissa järjestöissä suurin kuluerä ovat tavallisimmin henkilöstökulut, toiminta on usein laajaa. Toiminnan ja palvelun jatkuvuus edellyttää myös rahoitukselta pitkäjänteisyyttä ja ennakoitavuutta.

Kumppanuus paikallisyhdistysten, piirien, kuntien ja muiden järjestöjen välillä vahvistuu, kun se perustuu yhdessä laadituille tavoitteille ja strategioille. Toimiva yhteistyö järjestöjen ja kunnan ja maakunnan kanssa edellyttää yhteistyöstä sopimista vapaaehtoistoiminnan ohjauksesta.

Toimivan yhteistyön toteuttamiseksi järjestöt tarvitsevat:

- 1) rahallista avustusta vapaaehtoistoiminnan ohjaukseen ja koordinointiin
- 2) tiloja toiminnan järjestämiseen
- 3) työntekijän nimeämistä yhteyshenkilöksi ja
- 4) perheiden ohjaamista järjestöjen toimintaan.
- 5) keskinäistä koordinaatiota ja koordinaatiota julkisen sektorin puolelta (verkostoyhteistyö ja sopimuskäytännöt)

Vapaaehtoistoimintaan perustuvat järjestöt rahoittavat toimintaansa jäsenmaksutuloilla, omavarainhankinnalla (osallistumismaksut, tapahtumat jne) sekä yksityisten ihmisten ja yhteisöjen lahjoituksilla. Osa kunnista myöntää muutamien satojen tai tuhansien eurojen toiminta-avustuksia, joita ei tavallisesti ole kohdennettu, vaan ne ovat yleisiä avustuksia. Järjestöavustukset ovat näille toimijoille merkittäviä, koska niillä pystytään tekemään välttämättömiä hankintoja ja tukemaan yhdistyksen muuten vapaaehtoista toimintaa. Avustukset myönnetään tavallisesti hakemuksesta eikä niihin välttämättä liity muuta sopimista. Hakemisen yhteydessä tai erikseen saatetaan pyytää selvitys aiemmin myönnetyn avustuksen käytöstä.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA jakaa Veikkauksen tuottoja sosiaali- ja terveysjärjestöille, myös monille lasten ja perheiden parissa toimiville järjestöille. Keväällä 2018 STEA avasi kokeilu- luonteisen avustushaun pienille järjestöille, joilla ei ole aiempia STEAn avustuksia. Myönnettävät avustukset ovat kertaluonteisia ja suuruudeltaan 1 000—7 000 euroa.

Tukihenkilö- ja tukiperhemuotoisessa toiminnassa vapaaehtoisille maksetaan useimmiten kulukorvauksia toimintaan liittyen, mutta ei varsinaisia palkkioita vapaaehtoistoiminnasta. Tuettavat eivät maksa saamastaan tuesta mitään. Vapaaehtoistoimintaa koordinoivien ammattilaisten palkka- ja toimintakulut kateetaan useimmiten järjestöjen saamalla avustuksella (STEA) ja toiminnan tuloksellisuudesta ja vaikuttavuudesta raportoidaan rahoittajalle vuosittain. Rahoitus toimintaan tulee pääsääntöisesti STEAlta. Tilojen osalta kunnat saattavat kompensoida vuokraa tai tarjota kokonaan maksuttomat tilat. Kunnat saattavat myös maksaa järjestöille toiminta-avustuksia mm. ryhmätoimintojen toteuttamiseen. Osa vapaaehtoistoimintaan perustuvista järjestöistä saattaa saada rahoitusta oman katto- tai aluejärjestönsä kautta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö jakaa Veikkauksen tuottoja lasten ja nuorten liikunnan ja kulttuurin kehittämiseen ja toteuttamiseen, jotka kunnissa kuuluvat sivistys- kulttuuri-, ja/tai vapaa-ajan toimialaan. Myös näissä toiminnoissa on mukana vapaaehtoisten resursseilla toteutettavaa toimintaa. Esimerkiksi liikuntajärjestöissä aluejärjestöillä on paikallista toimintaa koordinoiva ja ohjaava rooli, mikä voi tarkoittaa myös taloudellista tukea.

Kunnan ja jatkossa maakunnan omistamien tilojen maksuton tai edullinen käyttö on erittäin merkityksellinen taloudellinen tuki pienten järjestöjen toimintaan. Tilojen käyttö tekee mahdolliseksi vertaisryhmien kokoontumiset, vapaaehtoisten kouluttamisen, erilaiset avoimet kohtaamispaikat kuten vauva- ja perhekahvilat sekä lasten ja perheiden harrastuskerhot, koska pienillä paikallisilla järjestöillä on hyvin harvoin omia tiloja käytössään.

On tärkeää, että kunnassa/maakunnassa voidaan joustavasti sopia eri hallintokuntien ja tulosalueiden välillä tilojen tarjoamisesta järjestöille.

5.2 Matalan kynnyksen palveluiden rahoitus rakentuu useista lähteistä

Matalan kynnyksen ja varhainen tuki on sosiaalista kuntoutusta, jota määritellään sosiaalihuoltolain 17 §:ssä. Kyseinen pykälä ei selkeästi määrittele sitä, mikä osa sosiaalisesta kuntoutuksesta on kuntien vastuulla. Se on antanut käytännössä järjestöille mahdollisuuden kehittää matalan kynnyksen apua lähelle ihmisten arkea ja mahdollistaa vaikeassa tilanteessa oleville kiinni pitävä ja vierellä kulkeva apu. Hallituksen esityksessä valinnanvapaudesta (24§) lähdetään siitä, että maakunnalla olisi velvoite tarjota asiakasaseteli sosiaalisessa kuntoutuksessa. Määritelmä on erittäin iso riski alla kuvatulle järjestöjen matalan kynnyksen ja varhaisen tuen monirahoitaisuudelle. Mikäli sosiaalinen kuntoutus päättyy kokonaan asiakasasetelin piiriin ja markkinoille, se merkitsee sitä, että tätä sosiaalisen kuntoutuksen aluetta ei voida enää avustaa. Valtiontuesta tulisi tässä tilanteessa kielletty valtiontuki. Järjestöjen saama tuki STEAlta sosiaalisesti kuntoutukseksi luokiteltavaan toimintaan vuodelle 2018 on yhteensä 142 miljoonaa euroa ja sitä saavia järjestöjä on 651 järjestöjä

Matalan kynnyksen ja varhaiselle tuelle on tyypillistä se, että sen rahoitus on rakentunut useita eri lähteistä. Päärahoitus monissa matalan kynnyksen palveluissa tulee Veikkauksen tuotoista Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskukseen, STEAn myöntämänä. Tätä kautta tuleva valtionavustus on osassa matalan kynnyksen palveluja vain osa rahoituksesta. Siihen voi yhdistyä nykyisin kunnista erilaisilla mekanismeilla tulevaa lisärahoitusta: yksilöllisiä maksusitoumuksia asiakkaille tai kunnan toiminta-avustusta kyseiseen toimintaan. Kunnan toiminta-avustus voi tulla sosiaali- ja terveydenhuollon tai kunnan keskushallinnon myöntämänä osana järjestöavustusten kokonaisuutta tai sosiaali- ja terveystoimi, usein lastensuojelu, on voinut tehdä erikseen kumppanuussopimuksen kyseisestä toiminnasta järjestön kanssa. Tuen piirissä oleville asiakkaille toiminta on maksutonta. Matalan kynnyksen ja varhainen tuki on järjestölähtöistä auttamistyötä ja se ei ole myytävää, markkinoilla olevaa palvelua. Veikkauksen tuottoja voidaan kohdentaa näihin toimintoihin, koska ne eivät kilpaile lakisääteisten palveluiden tai markkinoilla tuotettavien palveluiden kanssa.

Lasten ja perheiden matalan kynnyksen palveluiden järjestöavustukset myöntää yleensä sosiaali/perusturva/hyvinvointilautakunta tai sivistys- ja/tai kulttuurilautakunta ja niiden suuruus vaihtelee kymmenistä tuhansista yli sataantuhanteen euroon/järjestö. Avustushakemusprosessiin liittyy järjestön toiminnan ja talouden tarkempi avaaminen koko järjestön toiminta- ja talousarvion sekä tilinpäätöksen muodossa.

Kumppanuussopimuksia kunnat sopivat niiden järjestöjen kanssa, joiden toiminnan ne näkevät strategisesti merkittäväksi kunnan lasten ja perheiden nuorten tukemisen kannalta. Kumppanuussopimuksilla tähdätään pitkäjänteiseen yhteistyöhön, vaikka itse avustus haettaisiin ja myönnettäisiinkin vuosittain ja niitä solmitaan yleensä rajallisen järjestöjoukon kanssa. Rahoituksen myöntäminen ja kumppanuusyhteistyö on luonteeltaan neuvottelevaa ja yhdessä kehittävää, ei vain avustushakemuksiin perustuvaa.

Tulevissa maakunnan palvelustrategioissa ja talouden raamissa on erittäin tärkeä huomioida matalan kynnyksen toimintaa eri mekanismeilla tukevat avustukset, koska vain siten STEAn kautta kanavoituvat Veikkauksen tuotot lasten ja perheiden tukeen alueilla voidaan turvata jatkossakin.

Matalan kynnyksen kohtaamispaikat toimivat usein kunnalta saaduissa ilmaisissa tai edullisissa tiloissa. Lisäksi joku mukana olevista järjestöistä saa toimintaansa kunnan toiminta-avustusta ja mahdollisesti myös STEA:n kautta tukea Veikkauksen tuotoista (mm. perheentalot, jotka myös toimivat vuokratiloissa). Kunnat, mm. Oulun kaupunki, ovat yhdessä järjestöjen kanssa kehittäneet ehkäisevän työn rahoitusmalleja (liite 3.).

Ylä-Savon SOTE-kuntayhtymän ja Iisalmen Perheentalon välillä on solmittu kirjallinen sopimus, jossa määritellään kahdeksankohtaisella listalla yhteistyön sisältö ja muodot. Lista sisältää kuvauksia eri työmuodoista ja esimerkiksi työparitoiminnasta niissä. Sopimuksessa on määritelty myös kunnasta järjestöön ja toisinpäin tapahtuva asiakasohjaus. Lisäksi sopimuksella vahvistetaan edustus Perheentaloyhteistyön ohjausryhmässä. Sopimus on luonteeltaan hyvin pelkistetty ja se mahtuu yhdelle sivulle.

Väkivaltatyön avopalveluista esimerkiksi Vantaan turvakotiyhdistyksellä on yhteistyön puitesopimus Vantaan kaupungin kanssa, jossa on määritelty yhteistyön sisältö ja Vantaan kaupungin sitoutuminen tietyllä rahasummalla avustamaan väkivaltatyön avopalveluja.

5.3 Erityispalveluiden hankinta ja kilpailutus

Tähän palvelukategoriaan kuuluu paljon palveluita, jotka toteutuvat hankintasopimusten puitteissa, osa kilpailutuksen kautta. Näitä ovat esimerkiksi perhekuntoutus, tehostettu perhetyö, ammatillinen tukihenkilötoiminta, tuetut ja valvotut tapaamiset, perhehoito ja sijaishuollon palvelut.

Erityispalvelut on kilpailutettu pääosin hankintalain mukaisesti. Kilpailutukset ovat olleet järjestöjen ja palveluja saavien lasten ja lapsiperheiden kannalta ongelmallisia, koska erittäin usein julkisissa hankinnoissa hinta on noussut ainoaksi hankintakriteeriksi kokonaistaloudellisuuden sijaan. Laatuun ja palvelun jatkuvuuteen liittyvät tekijät ovat jääneet toissijaisiksi. Kuntien hankintakäytännöt ovat merkinneet myös sitä, että lastensuojelun alueella yritysten osuus on noussut merkittävämmäksi kuin järjestöjen ja yritykset ovat voineet hinnoitella järjestöt ulos kilpailutuksissa. Osa järjestöistä ei ole suostunut osallistumaan kilpailutukseen, jos on arvioitu, ettei riittävän laadukasta palvelua pystytä tuottamaan annetussa hintaraamissa tai osa on joutunut luopumaan palvelun tuottamisesta hävittyään kilpailutuksen yritykselle. Menossa olevassa kehityksessä on riskinä, että palvelujen tuottaminen keskittyy jatkossa suurille yrityksille ja järjestöt eivät pysty toimimaan enää tuottajina kilpailutuksen piirissä olevissa erityispalveluissa, jos hinta on jatkossa hankintalain antamista mahdollisuuksista poiketen vallitseva hankintakriteeri. (ks. tarkemmin Särkelä 2016.)

Lasten sijaishuollon laitoshoidossa lastensuojelulaki määrittää verrattain yleisellä tasolla sijaishuolto- paikkaa ja sen henkilöstöä koskevat vaatimukset. Valviran laatimassa lastensuojelun ympärivuorokautista hoitoa ja kasvatusta koskevassa valvontaohjelmassa (2012–2014) on tarkemmat ja yksityiskohtaisemmat sijaishuoltotoimintaa koskevat kriteerit, jotka ovat toimineet valvontatoiminnan tukena. Valvontaohjelman voimassaolo on jo päättynyt, jonka takia sen status ja velvoittavuus ovat sitemmin olleet epäselviä. Kunnat ja kuntayhtymät kilpailuttavat sijaishuoltopalveluita hankintalain edellyttämällä tavalla. Ostopalvelutoiminnassa yksittäisillä sopimuksilla sovittavaksi jää käytännön toiminnan kannalta liian suuri osa kokonaisuudesta. Erityisen hankala tilanne voi olla silloin, kun yhdessä sijaishuoltoyksikössä on useiden kuntien sijoittamia lapsia erilaisin sopimuksin. Sopimukseen kirjatut asiat ja niihin liittyvä hinnoittelu voivat joutua ristiriitaan lasten yhdenvertaisen kohtelun vaatimuksen kanssa.

Erityispalveluja ei ole kilpailutettu silloin, kun kyseisessä kunnassa tai alueella ei ole ollut kuin yksi palvelun tuottaja. Näissä tilanteissa kunta on tehnyt järjestöjen kanssa kumppanuussopimuksen, jolloin yksittäisille perheille palvelu on kumppanuussopimuksen puitteissa hankittu yksilöllisellä maksusitoumuksella tai sopimus on tehty esim. tietystä määrästä tukiperhesuhteita kunnan asiakkaana oleville lapsille.

Myös ympärivuorokautisissa palveluissa on palveluita, joissa järjestö on ainut palvelujen tuottaja. Näin on esimerkiksi vauvaperheiden kuntoutukseen erikoistuneiden ensikotien tilanne Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistyksissä. Niihin asiakkaat ovat tulleet lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä yksilöllisillä maksusitoumuksilla.

5.4 Vaativien palvelujen rahoitus

Rahoituksellisesti järjestöjen vastuulla olevat vaativat palvelut ovat viimeisen 10 vuoden aikana olleet vaikeuksissa (ks. tarkemmin Särkelä 2016.) Pidä kiinni -ensikotien toimintaa on rahoitettu vuodesta 2010 lähtien eduskunnan kautta tulevalle valtionavustuksella ns. joululahjarahoilla ja lähettävien kuntien yksilöllisillä maksusitoumuksilla. Valtion budjetissa vuosille 2018–2019 on varattu kolme miljoonaa euroa vuodessa päihteitä käyttävien äitien hoitoon. Tarkoituksena on turvata hoito siirtymäajan ennen soteuudistuksen voimantuloa. STM on antanut THL:lle tehtäväksi toimia valtionapuviranomaisena valtionavustuksen jakamisessa. Pidä kiinni -ensikotien rinnalla toimineet avopalveluyksiköt seitsemällä paikkakunnalla on rahoitettu Veikkauksen tuotolla ja kuntien yksilöllisillä maksusitoumuksilla.

Koska adoptioneuvonta on määrällisesti melko vähäistä, ovat useat kunnat päätyneet ulkoistamaan sen ja ostamaan neuvonnan Pelastakaa Lapsilta. Kunnat ovat tehneet järjestön kanssa sopimuksen neuvonnan toteuttamisesta ostopalveluna ja palvelu toteutetaan aluetoimistoissa.

Vaativien palvelujen organisointia ja rahoitusratkaisuja on työstetty LAPEn sosiaali- ja terveydenhuollon osaamis- ja tukikeskus, OT-keskus-työryhmässä, jonka raportti julkaistaan vuoden lopussa.

6. Julkinen hankinta

Uusi hankintalaki perustuu EU:n parlamentin tammikuussa 2014 hyväksymään direktiivipakettiin julkisista hankinnoista ja sen pohjalta on uudistettu hankintalaki julkisista hankinnoista ja käyttöoitosopimuksista (Laki 1397/2016). Uuden lain muutoksesta on julkaistu Valtion hankintakäsikirja 2017.

Julkisia hankintoja koskee hankintalaki ja sen periaatteet sekä hyvän hallinnon periaatteet. Palveluiden hankinnoissa on otettava huomioon ko.palvelua koskeva lainsäädäntö, SOTE-palveluissa on määritelty erityiset periaatteet, kuten käyttäjien erityistarpeet ja kuuleminen siten kuin muualla laissa säädetään. SOTE-palveluissa voidaan määritellä sopimuksen kesto vastaamaan asiakaskunnan tarpeita. (Valtion hankintakäsikirja 2017.)

Julkisten viranomaisten on noudatettava julkisissa hankinnoissa hankintalakia, joka säätelee kilpailutamismenettelyistä ja toimintavelvoitteista. Toimintavelvoitteisiin kuuluu syrjimättömyyden-, yhdenvertaisuuden-, avoimuuden- ja suhteellisuuden periaatteet (Laki 1397/2016, 3§). Näitä periaatteita tulee noudattaa kaikissa hankintamenettelyn vaiheissa. Lisäksi on toimittava avoimesti ja suhteellisuuden vaatimusten mukaisesti. Julkisia hankintoja ja käyttöoikeussopimuksista koskevat säännökset ovat laissa (1397/2016).

Hankintalain tavoitteena on tehostaa julkisten varojen käyttöä, edistää kestävien, laadukkaiden ja innovatiivisten hankintojen tekemistä. Tavoitteena on lisäksi turvata yritysten ja muiden yhteisöjen tasapuoliset mahdollisuudet tarjota tavaroita, palveluja ja rakennusurakoita julkisten hankintojen tarjouskilpailuissa. Hankintayksiköiden on kohdeltava hankintamenettelyyn osallistujia ja muita toimittajia tasapuolisesti ja syrjimättömästi sekä toimittava avoimesti ja suhteellisuuden vaatimukset huomioon ottaen. Hankinnat tulee toteuttaa mahdollisimman tarkoituksenmukaisina kokonaisuuksina. Jos hankintayksikön omistama laitos tai yhteisö taikka hankintayksikön organisaatioon kuuluva yksikkö on ehdokkaana tai tarjoajana tarjouskilpailussa, on sitä kohdeltava samalla tavoin kuin muita ehdokkaita ja tarjoajia (Valtion hankintakäsikirja 2017).

Hankintalaissa on hankinnat jaoteltu kansalliset kynnyksarvot alittaviin pienhankintoihin sekä kansalliset ja EU-kynnyksarvot ylittäviin hankintoihin.

Taulukko 1. Hankintalain mukainen jaottelu: kansalliset kynnyksarvot alittavat pienhankinnat sekä kansalliset ja EU-kynnyksarvot ylittäviin hankintoihin (Valtion hankintakäsikirja 2017)

Hankintojen jaottelu	Kansalliset kynnyksarvot ilman arvonlisäveroa	EU-kynnyksarvot v. 2016 lukien ilman arvonlisäveroa
• Tavara- ja palveluhankinnat		
• Suunnittelukilpailut	• 60.000 €	• 135.000 € keskushallinto • 209.000 € paikallishallinto
• Rakennusurakat	• 150.000 €	• 5.225.000 euroa
Hankintojen jaottelu		Kansalliset kynnyksarvot ilman arvonlisäveroa
• Muut erityiset palveluhankinnat (Hankintalain liitteessä E määritellyt palvelut)		• 300.000 euroa
• Sosiaali- ja terveystalouden palveluhankinnat (Hankintalain liitteessä E määritellyt palvelut)		• 400.000 euroa
• Käyttöoikeussopimukset		• 500.000 euroa

SOTE-hankinnat

SOTE- ja muiden palvelujen tavoitteita hankinnoissa on otettava huomioon kyseistä palvelua koskeva lain-säädäntö, yksilöllisten ja pitkäaikaisten sekä toistuvien hoito- tai sosiaalipalvelun turvaamiseksi on otettava huomioon käyttäjien erityistarpeet ja kuuleminen siten kuin muualla laissa on säädetty. SOTE-hankinnoissa on otettava huomioon palvelun laatu, jatkuvuus, esteettömyys, kohtuuhintaisuus, saatavuus ja kattavuus. Lisäksi on otettava huomioon eri käyttäjien erityistarpeet ja käyttäjien mahdollinen osallistuminen ja vaikutusmahdollisuuden lisääminen sekä innovointiin liittyvät tekijät. Pitkäkestoisissa hoito- ja asiakassuhteisissa hankintasopimuksissa on määriteltävä sopimusten kesto ja muut ehdot niin, että sopimus ei muodosta kohtuuttomia tai epätarkoituksenmukaisia seurauksia palvelun käyttäjille. (Laki 1397/2016, 108 §.)

Sosiaali- ja terveyspalveluiden hankinnat sekä muut erityiset palveluhankinnat kilpailutetaan käyttämällä menettelyä, joka on hankintalain yleisten periaatteiden mukainen. Menettelyssä on huomioitava avoimuus, tarjoajien tasapuolinen ja syrjimätön kohtelu sekä suhteellisuus asetetuissa vaatimuksissa.

SOTE- ja muissa erityisissä palveluhankinnoissa hankintayksiköllä on laaja harkintavalta sen suhteen, minkälaista menettelyä se haluaa käyttää hankinnan kilpailuttamisessa. Hankintayksikkö voi halutessaan käyttää samanlaisia menettelyjä kuin EU-kynnysarvot ylittävissä hankinnoissa, mukauttaa niitä tai se voi käyttää vuoden 2007 hankintalain mukaisia kansallisia menettelyjä.

Hankintayksikkö voi käyttää myös sellaista menettelyä jonka se on itse määritellyt. Tällaisia menettelyjä voivat olla esimerkiksi varsinaista neuvottelumenettelyä väljempi, neuvotteluja sisältävä menettely, taikka ehdotetussa erityisalojen hankintalaissa tarkoitettuun toimittajarekisteriin perustuva järjestelmä.

Menettelyn valinnassa ja määrittelyssä on huomioitava, ettei menettelystä muodostu hankintalain 3 §:ssä tarkoitettujen periaatteiden vastainen esimerkiksi siten, että se selvästi syrjii joitakin toimittajia tai estää niiden osallistumisen hankintamenettelyyn. Hankintayksikkö voi kuitenkin toteuttaa kansallisen hankintamenettelyn huomattavasti kevyemmin ja joustavammin säännöksiin kuin EU-kynnysarvon ylittävissä hankinnoissa.
[\(<http://www.hankinnat.fi/fi/mika-julkinen-hankinta>\)](http://www.hankinnat.fi/fi/mika-julkinen-hankinta)

Valtion hankintakäsikirja 2017

6.1 Palveluhankinnat

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman tavoitteena on vähentää eriarvoisuutta, lisätä lasten ja nuorten hyvinvointia, hillitä kustannusten kasvua ja alentaa kustannuksia kokoamalla yhteen nykyiset hajanaiset palvelut lapsi- ja perhelähtöiseksi kokonaisuudeksi. Palvelukokonaisuuksia ja palveluiden hankintaa kehitettäessä laadukas ja monialainen palveluiden tarpeen arviointi on keskeistä, jotta lapsen, nuoren tai perheen avuksi saadaan sopiva/tarpeenmukainen tuki oikeaan aikaan. Lisäksi toimintakulttuurin tulee uudistua lapsen oikeuksiin ja tietoon perustuvaksi päätöksenteossa ja suunnittelussa.

Tulevassa SOTE-rakenteessa maakunnat vastaavat näiden palveluiden järjestämisestä ja hankinnasta. Myös kunnilla voi olla mahdollisuus ostaa palvelua tukemaan kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Kun järjestämis- ja hankintakäytäntöjä kehitetään, tulee miettiä, miten laatua ja tarvetta erilaisissa tilanteissa määritellään.

Nykykäytäntö painottaa usein laajoja, monia eri asiakasryhmiä koskevia hankintakokonaisuuksia. Suuri osa kunnista hankkii tällä hetkellä kilpailutuksien avulla esimerkiksi asumispalvelua kaikille erityisryhmille yhdellä kertaa. Tasapuolisen kilpailutilanteen luomisessa joudutaan usein määrittelemään laatukriteerit minimivaatimusten mukaan, jotta vertailu tuottajien välillä olisi yksiselitteisempää. Tämä menettely varmasti helpottaa kilpailutuksen järjestämistä, mutta tarjoaa palveluntuottajille vain vähän, jos lainkaan,

mahdollisuuksia kuvata oman palvelunsa erityispiirteitä tai palvelun tuomaa lisäarvoa omalle asiakasryhmälleen.

Toisaalta nykyinen lainsäädäntö sekä voimassa olevat sitovat kansainväliset sopimukset kuten esimerkiksi YK:n lasten oikeuksien sopimus sekä YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskeva sopimus edellyttävät yksilöllisyyttä, räätälöintiä ja henkilöiden itsemääräämisoikeutta erilaisten valintojen ja palveluiden suhteen. Olisikin tärkeää miettiä, miten hankintakäytäntöjä kehitettäisiin niin, että kohderyhmän oma ääni ja valinta tulisivat kilpailutuksissa paremmin esiin.

6.2 Laatu hankinnoissa

Tulevaisuudessa olisi tärkeää tarkastella hankintatilanteessa palvelun laatua monesta eri näkökulmasta. Yhtäällä kyse on palvelun tuottamisen laadusta; ammattitaitoisesta ja pätevistä henkilökunnasta, tarkoituksenmukaisista tiloista, taloudellisesta vakavaraisuudesta ja moitteettomuudesta sekä riittävästä resurssista. Näitä palvelun reunaehtoja valvotaan jo kattavasti mm. Valviran ja aluehallintovirastojen toimesta. Vastava valvonta säilynee myös maakuntarakenteessa.

Toisaalta kyse on siitä, mitä palvelussa tehdään. Ei riitä, että mitataan käyttöastetta seuraamalla, kuinka monta minuuttia asiakkaan luona on oltu tai tavattu. Tekemisestä ei saa kuvaa myöskään sillä, että palvelun tarjoaja kuvaa palvelua samoin kuin hankintasopimuksen kohteeseen on kirjattu. Esimerkiksi työhönvalmennuspalvelua tai sopeutumisvalmennusta tutkittaessa on havaittu, että saman palvelunimen ja palvelukuvauksen alla tehdään kovin erilaista työtä asiakkaan kanssa. Vaikka työtuntien määrä olisi sama, voivat eri palveluntuottajat saada hyvin erilaisia tuloksia. Työhönvalmennuspalvelua voidaan toteuttaa esimerkiksi työllistämisyksikössä asiakasta ohjaten tai työpaikalla häntä ohjaten. Palveluiden laatua määriteltäessä olisi tärkeää kiinnittää huomio siihen, miten palvelussa toimitaan asiakkaan kanssa; missä työ tapahtuu, miten kommunikoidaan, kuullaan ja toimitaan asetettujen tavoitteiden mukaisesti.

Osa hankittavista palveluista on standardoitu. Esimerkiksi Kelan nykyiset kuntoutuspalvelut perustuvat standardeihin. Tämä varmasti auttaa hankinnan tekemisessä ja varmistaa, että palveluntuottajat täyttävät samat kriteerit palveluissa. Mutta standardoinnissa piilee riski, ettei palvelu enää sovi kaikille. Tällöin voi käydä niin, että henkilölle hankitaan tietty tuntimäärä ohjausta, vaikka vähemmälläkin voitaisiin saavuttaa sama lopputulos. Toisaalta voi käydä niin, että jollekulle tuo tuntimäärä ei riitä ja prosessi jää kesken tavoitteiden saavuttamisen näkökulmasta.

6.3 Innovatiiviset hankinnat

Tulevissa lasten ja perheiden palveluiden hankinnoissa tulisikin tehdä mahdolliseksi yksilöllinen suorahankinta sekä erilaiset neuvottelumenettelyt. Näin voitaisiin varmistaa, että asiakas saa juuri sen palvelun, mitä tarvitsee. Näin myös kustannukset voitaisiin kohdentaa tarkoituksenmukaisesti. Jos hinnoittelussa, tunneissa ja palvelukokonaisuuksien kestoissa luotetaan liikaa keskiarvoihin, eivät palvelut toteudu asiakkaan kannalta järkevästi. Tämä ei ole myöskään palvelun ostajan kannalta ideaalia. Hankinnoissa kannattaisikin jatkossa panostaa asiakkaiden tarpeiden arviointiin, laadukkaiden ja tutkitusti vaikuttavien menetelmien käyttämiseen sekä yksilölliseen asiakasohjaukseen. Näin varmistettaisiin, että resurssit kohdentuisivat optimaalisesti.

Innovatiiviset ja yksilölliset ratkaisut hankinnoissa koskevat erityisesti niitä asiakasryhmiä, jotka tarvitsevat monenlaista palvelua ja tukea. Monilla järjestötoimijoilla on kokemusta kokonaisvaltaisesta tuen tarjoamisesta silloinkin, kun palvelu on hankittu standardin mukaisena. Järjestöt voivat tarjota hankitun palvelun lisäksi esimerkiksi vapaaehtoisvoimin toteutettua tukea tai järjestövaroin toteutettua neuvontaa ja ohjausta. Usein järjestöt myös hyödyntävät monimuotoista työvoimaa palveluissaan ja näin tukevat mm. erityisryhmien työllistymistä. Järjestöillä on myös voittoa tuottamattomina yleishyödyllisinä toimijoina erilainen mahdollisuus toimia yhteistyössä toistensa kanssa kuin kilpailevilla yrityksillä.

Mikäli uudistuvissa maakunta- ja sote-rakenteissa halutaan tarjota järjestöille merkittävää roolia palveluiden toteuttamisessa, tulisi järjestötoimijoiden palveluita hankittaessa huomioida myös edellä mainittuja erityispiirteitä, jotka tosiasiallisesti tuovat lisäarvoa palveluiden vaikuttavuuteen.

7. Kohti toimivia rakenteita ja sopimuskäytäntöjä

Tähän lukuun on koottu yhteistön käynnistämistä, vahvistamista ja toimintaa tukevia hyviä käytäntöjä. Luvun loppuun on nostettu asioita (suositukset), jotka ovat oleellisia järjestöjen ja seurakunnan toiminnan jatkuvuuden näkökulmasta.

7.1 Yhteistyön käynnistäminen ja vahvistaminen

Säännöllisen yhteistyön käynnistäminen ja yhteistyökäytäntöjen vakiintuminen edellyttää toimijoiden kohtaamisen ja vuorovaikutuksen foorumeiden rakentamista. Näiden kohtaamisten ja foorumeiden avulla mahdollistuu, että niin asiakastyössä kuin johtamisessakin

- ymmärrys toisten työstä lisääntyy > luottamus
- tunnustetaan yhteistyön ja toimintojen yhteen sovittamisen paikkoja > yhteinen työ
- yhteistyön suunnitelmallisuus lisääntyy > päällekkäisyyden vähentyminen

7.2 Tieto olemassa olevasta toiminnasta ja palveluista

Tietoa eri tahojen toiminnasta on koottava systemaattisesti ja yhteisesti sovitulla tavalla, vain näin voi toteutua tehokas avun ja tuen antaminen sekä toimintaan ja palveluihin ohjaaminen. Ilman tietoa toimijoista ja toiminnasta ei yhteistyötä ja vuoropuhelua voida käynnistää paikallisella tai alueellisella tasolla.

- Tarjolla olevien palveluiden ja toiminnan niin julkisten kuin kolmannen sektorin tunnistaminen ja näkyviksi tekeminen.
- Toimijoiden tietoisuuden ja ymmärryksen lisääminen toisten tekemästä työstä tukee toimintoihin ohjautumista ja ohjaamista => tehostaa olemassa olevan osaamisen, asiantuntemuksen, toiminnan ja palveluiden hyödyntämistä osana jokaisen omaa perustyötä ja -toimintaa.
- Edesauttaa toimijoiden verkostoitumista ja yhteistyötä.

7.2.1 Kainuun hyvinvoinnin palvelutarjotin

Kainuun hyvinvoinnin palvelutarjottimella (<http://palvelutarjotin.kainuu.fi/>) voi löytää, verrata ja arvioida arkipäivän lähipalveluja, olipa ne julkisia, yritysten tai järjestöjen tuottamia – joko julkisesti tuettuja tai kokonaan itse maksettavia. Kaikki palveluntuottajat ovat Hyvinvoinnin palvelutarjottimella samassa asemassa niin maksuttomuuden, yhteisiin pelisääntöihin sitoutumisen, hymynaama-arvioinnin kohteeksi asetumisen kuin palvelulupausjärjestelmänkin suhteen. Palvelutarjottimella on sekä julkaisesti tuettuja että itse maksettavia, sekä markkinahintaisia että talkootyöllä/avustuksilla subvetoituja, mukaan lukien asiakkaille täysin ilmaiset palvelut.

Omavalvonta

Laki yksityisistä sosiaalipalveluista tuli voimaan vuonna 2011. Tällöin siirrettiin sosiaalipalvelujen valvontavastuuta viranomaisilta palveluntuottajalle itselleen. Vastaava muutos tapahtui myös yksityisessä terveydenhuollossa vuonna 2012.

Valviran mukaan omavalvonta on työkalu, jonka avulla voidaan kehittää ja seurata palvelujen laatua toimintayksiköiden päivittäisessä työssä. Omavalvonnan perusidea on siinä, että toimintayksikölle on laadittu kirjallinen suunnitelma, jonka avulla asiakkaan palveluissa esiintyvät epäkohdat ja palvelun onnistumisen kannalta epävarmat ja riskiä aiheuttavat tilanteet pystytään tunnistamaan, ehkäisemään ja korjaamaan nopeasti.

Omavalvontasuunnitelma on pidettävä toimintayksikössä julkisesti esillä, ja palvelujen tuottajan on seurattava sen toteutumista. Hyvinvoinnin palvelutarjotin kannustaa palveluntuottajia julkaisemaan omavalvontasuunnitelmansa internetissä antamalla siitä laatupisteen palveluntuottajien palvelulupaus-osiossa. Omavalvonta sosiaalihuollossa (pdf) -esitys kertoo olennaiset asiat sosiaalipalvelujen omavalvonnasta, joka on lakisääteinen velvoite kaikille sosiaalipalveluja tuottaville yksityisille palveluntuottajille (yrityksille ja järjestöille).

Palveluiden asiakasvalvonta

Sosiaalipalvelujen lakisääteinen valvonta koostuu palveluntuottajan omavalvonnasta sekä viranomaisvalvonnasta, joista kerrotaan yllä. Niiden lisäksi Hyvinvoinnin palvelutarjotin tarjoaa kolme eri työkalua niitä täydentävään asiakasvalvontaan: yhteiset pelisäännöt, palvelulupauspisteytys sekä hymynaama-arviointiin perustuva tähtipisteytys. Yhteiset pelisäännöt takaavat palvelun laadulle tietyn perustason. Palvelulupauspisteytys kertoo, miten paljon ja mitä asioita palveluntuottaja lupaa asiakkailleen. Hymynaama-arviointiin perustuva tähtiluokitus on vertaisarviointia ja kertoo, millaiseksi muut asiakkaat palvelun laadun arvioivat.

Yhteiset pelisäännöt

Jokainen palveluntuottaja, joka tarjoaa palveluaan Hyvinvoinnin palvelutarjottimella, sitoutuu yhteisiin pelisääntöihin:

https://asiakas.kotisivukone.com/files/palvelutarjotin.kainuu.palvelee.fi/Pelisaannot_18.2.2015_otsikolla.pdf

Tämä koskee sekä sosiaalipalvelujen tuottajia että kaikkia muitakin palveluntuottajia.

Laatulupaukset ja laatulupauspisteytys

Kullekin palvelulle on laadittu joukko palvelun laatua kuvaavia lauseita, joista kukin palveluntuottaja valitsee ne, jotka katsoo voivansa asiakkaalle luvata. Palvelulupaukset löytyvät osoitteesta: https://asiakas.kotisivukone.com/files/palvelutarjotin.kainuu.palvelee.fi/Palvelulupaukset_15.12.2015.pdf

Palvelulupaukset ovat nähtävissä palvelutarjottimella kunkin palveluntuottajan omalla esittelysivulla, jonne pääsee klikkaamalla palveluntuottajan nimeä. Palvelulupauslistan lukumäärä esitetään palvelutarjottimella asiakkaalle myös numeroina, esim. 7/12. Lisäksi kullakin palveluntuottajalla on mahdollisuus palvelulupauslistan lopuksi kertoa asiakkaalle vapaamuotoisesti muista palvelun laatuun vaikuttavista asioista, joita valmiiksi muotoillut lauseet eivät huomioi. Hyvinvoinnin palvelutarjotin on kehitetty yhteistyössä sekä asiakkaiden että palveluntuottajien kanssa, joten palvelulupauslistojen laatiminen on tapahtunut pääsääntöisesti kehittäjäasiakasryhmän ja palveluntuottajatyöryhmän yhteistyönä.

Hymynaama-arviointi ja tähtiluokitus

Vastaanotettuaan palvelun asiakas voi arvioida palvelun Hyvinvoinnin palvelutarjottimella. Hymynaama-arviointi vie vain hetken. Asiakas arvioi, miten hyvin palveluntuottaja on onnistunut palvelun laadun, asiakaspalvelun, osaamisen ja ammattitaidon sekä hinta-laatusuhteen osalta. Lisäksi asiakas arvioi, voisiko hän suositella palvelua muillekin. Vastausten keskiarvo näkyy palveluntuottajan ja tämän tarjoamien palvelujen yhteydessä tähtiluokituksena (1 – 5 tähteä).

7.3 Keskinäisen yhteistyön systematisointi ja pysyvät rakenteet

Järjestöjen ja seurakuntien on sovittava keskinäisestä yhteistyöstä (verkostoituminen) ja keskinäisestä koordinaatiosta suhteessa kuntiin ja maakuntaan. Yhteistyötä helpottaa, kun jollakin järjestötoimijoista on mandaatti toimia yhteyshenkilönä ja neuvotteluosapuolena kuntien ja maakunnan suuntaan. Lisäksi tarvitaan järjestöjen tuottamien palvelujen ja toiminnan yhteensovittamista. Yhteistyön systematisointi ja yhteisistä käytännöistä sopiminen ei koske vain järjestöjä ja seurakuntia. Vastaavasti tarvitaan yhteyshenkilö maakunnassa ja kunnassa sekä kuntien ja maakuntien sisäistä koordinaatiota.

7.4 Perhekeskukset ja kohtaamispaikat perustuvat yhteiseen sopimiseen

Tulevaisuudessa perhekeskukset muodostavat keskeisen yhteistyöfoorumin järjestöjen, seurakuntien ja julkisen sektorin välille (Lindqvist 2018). Onnistunut yhteistyö edellyttää yhteisten tavoitteiden määrittämistä sekä sitä tukevien käytäntöjen ja sopimusten määrittämistä eri toimijoiden kesken. Perhe- ja asiakaslähtöinen tavoitteenasettelu sekä sitä tukeva palveluohjaus varmistaa voimavarojen oikea-aikaisen ja tarkoituksenmukaisen kohdentumisen joka tasolla (terveyden edistämisestä aina vaativalle erityistasolle). Näin vältetään päällekkäisyydet ja palvelujen pirstaloituminen.

Kumppanuuksissa ja niitä ohjaavissa sopimuksissa tämä tarkoittaa ensinnäkin yhteisten asiakaslähtöisten tavoitteiden määrittämistä.

- Kaiken toiminnan tavoitteena on vahvistaa perheiden tarpeista lähtevää sekä lapsen/nuoren kasvu- ja kehitysympäristöihin suuntautuvan ennaltaehkäisevän työn toteutumista lähellä perhettä ja asuinalueita.

Perhelähtöinen palveluohjaus vahvistaa palvelujen perhelähtöistä yhteensovittamista

- Sovitaan yhteisistä käytännöistä, joilla perheen tarpeet tunnustetaan ja jossa perhe osallistuu omien tarpeidensa määrittelyyn ja jossa hyödynnetään laajasti eri toimijoita monialaisen yhteistyön toteuttamiseen. Esimerkiksi jos kaikki perheen kanssa toimivat tahot käyttävät Lapset puheeksi -menetelmää työssään, niin siitä seuraavat neuvonpidot varmistavat yhteiset lähtökohdat perheen kanssa toimimiselle. Samoin sähköisten palvelujen hyödyntäminen vahvista sekä perheen omaehtoista palveluihin hakeutumista ja niihin ohjaamista. Sähköisille alustoille tulisi koota laajasti lapsiperheille suunnattua järjestöjen, seurakuntien ja julkisten toimijoiden avointa ryhmä ja kerhomuotoista toimintaa <https://lapsuus.ouka.fi/>.

Tilat yhteistyön mahdollistajina

- Perheille tarjottavat palvelut tulisi olla helposti saavutettavissa. Tämä toteutuu, kun eri toiminnat kootaan saman katon alle (monitoimitalot tai verkostomainen). Niin sanottu yhden luukun periaate helpottaa perhelähtöistä asioiden hoitamista, kehittää eri palvelujen välistä yhteistyötä ja luo mahdollisuuksia uusille palveluinnovaatioille. Yhteistyö vaatii yhteisestä koordinaatiosta sopimista 3. sektorin ja julkisten toimijoiden välillä. Monitoimitalot voivat olla myös järjestöjen ja seurakuntien hallinnoimia tiloja, mutta suurin potentiaali on kuntien ylläpitämässä kouluissa, päiväkodeissa ja kirjastoissa sekä alueiden hyvinvointikeskuksissa/-pisteissä. Näin päästään julkisten tilojen nykyistä tehokkaampaan hyödyntämiseen ja parempaan palveluun luomalla edellytyksiä kohtaamispaikka-toiminnalle. Yhteistyön pitäisi minimoida tai poistaa toimintaan kohdistuvien tilavuokrien tarvetta.
- Tilojen suunnittelussa ja kehittämisessä tulisi huomioida niiden soveltuminen perustoimintaa laajempaan ja perheiden moninaiset tarpeet huomioivaan käyttöön. Samalla tulisi huomioida laajemman käyttötarpeen tuomat käytännön kysymykset, kuten tilojen varaaminen, tiloihin pääsy ja käytön turvallisuus. Kohtaamispaikkatoiminnan toimijat tulisi ottaa mukaan tilojen kehittämiseen ja yhteisöllisen toimintakulttuurin rakentamiseen, millä ehkäistään eri toimintojen ja tarpeiden synnyttämät konfliktit

Avustukset suuntautuvat yhteistavoitteiden edistämiseen

- Yhteiset tavoitteet ja toimintamallit kokoavat nykyisin päällekkäistä ja perheen näkökulmasta erillistä toimintaa yhteen. Järjestöjen ja seurakuntien tarjoama matalan kynnyksen toiminta saadaan liitettyä yhteisen palveluketjuun, jossa jokaisella on oma roolinsa perheen hyvinvoinnin mahdollistajana. Toimintaan kohdistetuilla avustuksilla voidaan tukea tarvelähtöistä matalan kynnyksen toimintaa ja järjestöjen omaa avustusten hakemista voidaan tukea yhdessä asetettujen tavoitteiden pohjalta.
- Päälekkäisten avustusten tai niiden kierrättämisen tarve poistuu, kun toimintaa ohjaavat yhteiset tavoitteet ja yhdessä sovitut tehtävät. Näin ollen ei tarvita samalle toimijalle suunnattua tilavastusta joka samaan aikaan peritään takaisin tilavuokrana.
- Järjestöille suunnattujen avustusten perusteeksi tulee kumppanuus yhteisesti sovittujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Järjestöjen ja seurakuntien toteuttama ennaltaehkäisevä työ vähentää perus- ja korjaavien palvelujen tarvetta sekä niiden kustannuksia. Yhteinen ymmärrys perheiden tarvelähtöisestä palvelujen järjestämisestä vahvistaa ostopalveluina toteutettavien palvelujen laatua ja vaikuttavuutta.
- Yhteisen toimintamallin ohella tulisi kuitenkin varmistaa, että julkisesta toiminnasta riippumattomalla järjestölähtöisellä toiminnalla on olemassa riittävät toimintaedellytykset.

7.5 Suosituksia

7.5.1 Suositukset vapaaehtoistoiminnasta sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä

- Tulevaisuudessa kunnat ottavat sosiaali- ja terveysjärjestöjen, seurakuntien ja muiden tahojen tarjoaman vapaaehtoistoiminnan ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen huomioon kuntien toiminta-avustuksina ja näille toiminnoille ilmaisia tai edullisia tiloja tarjoamalla
- Kunnissa huolehditaan siitä, että niissä on sosiaali- ja terveydenhuollon ja järjestöjen toiminnan osaamista soten siirryttyä maakunnan vastuulle, jotta järjestöt osataan ottaa kumppanina huomioon jatkossa kunnissa

7.5.2 Suositukset matalan kynnyksen palveluista ja varhaisesta tuesta

Oleellista toiminnan jatkuvuuden kannalta on se, että osan matalan kynnyksen palvelujen toiminta mahdollistuu vain yhdistämällä kahta erilaista rahoitusta: STEAn kautta tulevaa avustusta ja maakunnalta tulevaa toiminta-avustusta. Mikäli maakunnan osuus jää puuttumaan, toiminnalla ei ole jatkumisen mahdollisuutta. Mikäli maakunta alkaa kilpailuttaa järjestöjen matalan kynnyksen palveluja, ne eivät ole enää STEAn avustuskelpoisia ja maakunta menettää järjestöjen kautta tulevan lisärahoituksen alueen lapsille ja lapsiperheille.

- Järjestöjen matalan kynnyksen palvelut ja järjestöjen osaaminen otetaan maakunnissa huomioon maakunnan strategiassa ja palvelustrategiassa
- Maakunnat rakentavat kumppanuusmalleja järjestöjen kanssa matalan kynnyksen palveluissa
- Maakunnat varautuvat järjestöjen matalan kynnyksen palvelujen monirahoisuuden jatkumiseen toiminta-avustuksilla.
- Järjestöjen sosiaalisiksi kuntoutukseksi tulkittavissa olevalle matalan kynnyksen ja varhaiselle tuelle varmistetaan avustamisen jatkumisen edellytykset valmisteltavassa sosiaali- ja terveysuudistukseen liittyvissä lakiesityksissä.

7.5.3 Suositukset erityispalveluista

Erityispalvelut ovat jatkossa maakunnan liikelaitoksen vastuulla. Ne voivat tuottaa palvelut itse tai hankkia niitä järjestöiltä ja yrityksiltä. Maakunnan on määriteltävä palvelustrategiassaan, mitä palveluja ne tuottavat itse ja mitä ne hankkivat muilta tuottajilta. Maakunnat ovat suuria palvelujen hankkijoita, mikä voi lisätä nykyisestä entisestään lapsiperheiden palvelujen tuotannon keskittymistä suurille yrityksille.

- Järjestöjen erityispalvelut ja järjestöjen osaaminen otetaan maakunnissa huomioon maakunnan strategiassa ja palvelustrategiassa ja tässä työssä kartoitetaan, mitkä ovat sellaisia erityispalveluja maakunnan alueella, joissa on vain yksi palveluntuottaja, jolloin hankintalainsäädäntö ei sitä koske, koska ei ole markkinoita
- Maakunnat hyödyntävät mahdollisuutta innovatiivisiin hankintoihin, jolloin kilpailutetaan vaikutuksia. Lasten ja perheiden palveluissa vaikutukset ja tulokset ovat oleellisia, ei yksittäisten palvelujen tai suoritteiden hankkiminen.
- Maakunnat käyttävät jatkossa kaikkia niitä mahdollisuuksia, joita hankintalaki antaa. Erityisen tärkeäksi tulee hankintojen osittaminen, jotta myös järjestöt ja pienet yritykset voivat osallistua eikä palvelutoiminta keskity suurille yrityksille.
- Lasten ja perheiden palvelujen hankinnassa laatu nostetaan keskeiseksi kriteeriksi ja niissä otetaan palvelun keskeisenä laatutekijänä huomioon palvelun jatkuvuus, koska lapsille ja nuorille turvallinen aikuissuhde ja sen jatkuminen palvelussa on oleellista.
- Silloin kun on kyse asumisen sisältävästä, ympärivuorokautisesta palvelusta lapsen oikeuksien toteutumiseksi varmistetaan hoitopaikan ja turvallisten aikuissuhteiden jatkuvuus.
- Henkilökohtainen budjetti laajennetaan jatkossa myös koskemaan lasten ja lapsiperheiden palveluja

7.5.4 Suositukset vaativista sosiaalipalveluista

- Vaativien palvelujen osalta osana LAPE-muutosohjelmaa valmistellaan ns. OT-keskuksia eli osaamis- ja tukikeskuksia verkostoratkaisuin, joissa yhdistetään sosiaalihuollon ja terveydenhuollon erityisosaamista. On tärkeää verkottaa järjestöjen osaaminen osaksi rakentuvia osaamis- ja tukikeskuksia. Näin varmistetaan, että järjestöissä oleva vankka erityisosaaminen tulee käyttöön.
- Vaativien palvelujen tuottamisvastuu keskitetään ja valmistellaan pikaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon yhteinen keskittämisasetus.
- Keskittämisasetuksen lisäksi vaativissa palveluissa valmistellaan järjestöille selkeä rahoitusratkaisu. Jatkossa rahoitusratkaisuja on ainakin kaksi: 1) taho, jolle järjestämistä on keskitetty tekee pitkäjänteisen sopimuksen järjestön kanssa kyseisen palvelun tuottamisesta, tai 2) kyseinen palvelu määritellään ns. SGEI-palveluksi ja sen nojalla järjestämistä vastuinen taho tekee sopimuksen järjestön kanssa.

Yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyvillä palveluilla, SGEI-palveluilla tarkoitetaan palveluja, joista on yleistä hyötyä ja joiden tuottajalle julkisyhteisö on sen vuoksi asettanut erityisen julkisen palvelun velvoitteen. Euroopan unionin yleishyödyllisiä palveluja koskevan sääntelyn lähtökohtana on se, että markkinoiden häiriötön toiminta varmistaa ihmisille heidän tarvitsemansa yleishyödylliset palvelut edullisesti. (KOM(2004)373). Suomalaisissa sosiaali- ja terveystaloudessa lähtötilanne oli täsmälleen päinvastainen. Julkinen järjestämismääräys varmistaa ihmisten palvelujen saatavuuden haja-asutetuissa maissa ja palveluilla on erityinen suoja (Särkelä & al. 2005).

Suomessa SGEI-määrittelyä ei ole käytetty juurikaan sosiaalipalveluissa, mutta sen sijaan useissa muiden ministeriöiden vastuulla olevissa toiminnoissa viimeksi OM rikosuhripäivystyksessä. SGEI on yksi vaihtoehto, joka on syytä arvioida järjestöjen toiminnan jatkuvuuden turvaamisen näkökulmasta niissä erityis- ja vaativissa palveluissa, joissa ei muuten palvelun saatavuutta voida turvata, eikä ole markkinoita.

Lähteet

Liitteet

Liite 1 Työryhmä

Liite 2 Kumppanuuden korit

Liite 3 Ehkäisevä toiminnan rahoitusmalli

Liite 4 Kumppanuus MLL:n kanssa

Liite 5 Joensuun perheentalo

Liite 6 Kunnan varhaiskasvatuksen, opetuksen, koulutuksen järjestäjän sekä seurakunnan/seurakuntayhtymän yhteistyösopimus, Sopimusohjan A-osa

Liite 7 Sopimusohjan B-osa

Liite 8. Sopimusmalli: Kunnan/kuntayhtymän kanssa sopiminen seurakunnan perheasiain neuvottelukeskusten tuottamista perheneuvonta- ja perheasioiden sovittelupalveluista

Liite 9. Eropalvelutoiminta vertaistukitoimintana

Lähteet

- Brax, Tuija (2018). Järjestöjen rooli maakunta- ja sote-uudistuksessa. Sevityshenkilön raportti. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raportteja ja muistioita 26/2018. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Helsinki.
- Halme, Niina, Kekkonen, Marjatta & Perälä, Marja-Leena (2012). Perhekeskukset Suomessa. THL:n raportti 62/2012
- Harju, Aaro (toim.) (2007). Kansalaistoimintaan kätketty aarre. Sivistysliitto Kansalaisfoorumi Skaf ry. Vantaa.
- Harju, Ulla-Maija & Niemelä, Pauli & Ripatti, Jaakko & Siivonen, Teuvo & Särkelä, Riitta (2001). Vapaaehtoistoiminta seurakunnassa ja järjestöissä. Edita. Helsinki
- Helander, Voitto & Laaksonen, Harri (1999). *Suomalainen kolmas sektori. Rakenteellinen erittely ja kansainvälinen vertailu*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. Helsinki Helander, Voitto & Laaksonen, Harri 1999: *Suomalainen kolmas sektori. Rakenteellinen erittely ja kansainvälinen vertailu*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. Helsinki
- HILMA julkiset hankinnat (2017). CPV -koodisto <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:074:0001:0375:FI:PDF>
<http://www.hankinnat.fi/fi/mika-julkinen-hankinta>
- Järjestöbarometri 2006 (2006). Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä. Vuorinen, Marja & Särkelä, Riitta & Peltosalmi, Juha. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki.
- Järjestöbarometri 2008 (2008). Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä. Vuorinen, Marja & Särkelä, Riitta & Peltosalmi, Juha. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki
- Järjestöbarometri 2009 (2009). Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä. Vuorinen, Marja & Särkelä, Riitta & Peltosalmi, Juha. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki.
- Järjestöbarometri 2010 (2010). Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä. Peltosalmi, Juha & Vuorinen, Marja & Särkelä, Riitta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki.
- Järjestöbarometri 2011 (2011). Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä. Peltosalmi, Juha & Särkelä, Riitta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki.
- Kalliomaa, Milla (2011). Medborgarorganisationen som aktör i familjecentret – en vision om samverkan. Familjecenter i Norden – en resurs för barn och familjer, Norden.
- Kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytykset -työryhmän asettamispäätös 22.12.2005. Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma. Oikeusministeriö. Helsinki
- Kirkon vapaaehtoistoiminnan linjaukset (2015). Jokainen on osallinen – kirkon vapaaehtoistoiminnan linjaukset 2015. http://sakasti.evli.fi/sakasti_nsf/sp?open&cid=Content1F2ACE
- KOM (2004). 374. Valkoinen kirja yleishyödyllisistä palveluista. Bryssel
- Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 1397/2016 <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161397>
- Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma. Hankesuunnitelma (2016). Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. https://stm.fi/documents/1271139/1953486/Hankesuunnitelma_Lapsi-ja+perhepalveluiden+muutosohjelma.pdf/901bb807-89df-4efc-9ef6-257064f84ac0
- Lindqvist, Ulla (2018). Järjestöt ja seurakunnat Perhekeskustoimintaa kehittämässä. Yhteenveto toiminnasta ja kehittämistyöstä 2012–2018. Lastensuojelun Keskusliitto. https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Jarjestot_ja_seurakunnat_perhekeskustoimintaa_kehittamassa_2018-1.pdf
- Murto, Lasse (2003). Sosiaali- ja terveysjärjestöt hyvinvointipalvelujen tuottajina. Julkaisussa Niemelä, J. & Dufva, V. (toim.): Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituohannella. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Möttönen, Sakari (2002). Kunnat, järjestöt ja paikalliset verkostot. Julkaisussa Ruuskanen, P. (toim.): Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi: Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nordic Healthcare Group (2016). Whitepaper. Vaikuttavuus ja sen mittaaminen Opas järjeställe. https://www.aaltopro.fi/sites/default/files/courses/aaltopro-sotejohtaminen-nhg_whitepaper_vaikuttavuusjasenmittaaminen_sivut.pdf
- OM 2007 (2007). Valtioneuvoston periaatepäätös kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten edistämisestä. Statsrådets principbeslut som tryggar medborgarorganisationernas verksamhetsförutsättningar. Julkaisu 2007:4. Oikeusministeriö. Helsinki.
- OM 2007 (2007). Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan loppuraportti. Oikeusministeriö toiminta ja hallinto 2007:20. Oikeusministeriö. Helsinki
- Pyykkö, Mika (2017). <http://viesti.sitra.fi/g/1/223204/53839469/1437185/3761/1327/4>
- Pyykkö, Mika (2017). SIB (Social Impact Bond) - Vaikuttavuusinvestoimisella taloudellista tuottoa ja mitattavaa yhteiskunnallista hyötyä. Projektijohtaja Mika Pyykkö, Lapsuuden hintalappu – seminaari 24.10.2017.
- Pyykkönen, Jussi (2016). Vaikuttavuuden hankinta. Käsikirja julkiselle sektorille. <https://media.sitra.fi/2017/02/27175254/Selvityksia115-2.pdf>
- Romppainen, Esko (2007). Sosiaali- ja terveysjärjestöjen oikeudellinen asema hyvinvointipalvelujen järjestämisessä. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisu. A-sarja nro 281. Vammala.
- Rönnerberg, Leif (1999). Eriytynyt ja moniulotteinen kolmas sektori. Teoksessa Hokkanen, Liisa & Kinnunen, Petri & Siisiäinen, Martti (toim.): Haastava kolmas sektori. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki, 78–100.
- STM (2003). Järjestöt sosiaali- ja terveyspolitiikan toimijoina. Kansalaisjärjestötoiminnan strategia. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön monisteita 2003:4. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Helsinki.

Särkelä, Riitta, Vuorinen, Marja & Peltosalmi, Juha (2005). Sosiaali- ja terveysjärjestöjen mahdollisuudet palveluiden ja tuen tuottamisessa. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki.

Särkelä, Riitta (2016) Järjestöt julkisen kumppanista markkinoiden puristukseen: sosiaali- ja terveysjärjestöjen muutos sosiaalipal-

velujen tuottajana vuosina 1990–2010. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta.

Valtion hankintakäsikirja (2017) <http://vm.fi/julkaisu?pubid=20801>

Liite 1. Työryhmä

Pirjo Hakkarainen, Toiminnan johtaja, Perhehoitoliitto ry, mukana kevääseen 2018 asti
Arja Hastrup, Johtava asiantuntija, THL
Hanna Heinonen, Toiminnan johtaja, LSKL
Riitta Hyytinen, Johtaja, Kotimaan ohjelma, Pelastakaa Lapset ry
Mirja Ihanus, Hankesuunnittelija, THL, mukana kevääseen 2018 asti
Pauliina Juntunen, Lakimies, Kuntahankinnat
Tarja Kahiluoto, Opetusneuvoa, OKM
Jenni Kerppola, Projektisuunnittelija, Monimuotoiset perheet -verkosto
Jarmo Kokkonen, Johtaja, Kasvatus ja perheasiat, Kirkon keskushallinto
Pauliina Lampinen, Toiminnanjohtaja, Vamlas
Airi Martikainen, Lapsi ja perhe toiminnan järjestökoordinaattori, MLL:n Pohjois-Pohjanmaan piiri
Petri Paju, Hankepäällikkö, LSKL
Terhi Rapeli, Aluekoordinaattori, Yhden Vanhemman Perheiden Liitto
Anne-Maria Saaristo, Aluejohtaja, Pelastakaa Lapset ry
Heljä Sairisalo, Toiminnanjohtaja, Yhden Vanhemman Perheiden Liitto
Tarja Satuli-Kukkonen, Perhekeskustoiminnan päällikkö, MLL
Katariina Suomu, Järjestöpäällikkö, Ensi- ja turvakotien liitto
Riitta Särkelä, Pääsihteeri, Ensi- ja turvakotien liitto
Minna Tuominen, Asiantuntija, Kasvatus ja perheasiat, Kirkon keskushallinto
Arto Willman, Hyvinvointipäällikkö, Oulun kaupunki

Liite 2. Kumppanuuden korit

Kirkkohallituksen laatima Kumppanuuden korit -malli auttaa jäsentämään paikallista yhteistyötä päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten kanssa. Koreihin sisältyvät periaatteet perustuvat Opetushallituksen ohjeistukseen ja keskeiseen lainsäädäntöön.

KORI I Yleissivistävä opetus

Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus sekä koulun uskonnonopetus on luonteeltaan yleissivistävää. Pedagoginen vastuu katsomuskasvatuksesta ja sen käytännön toteutuksesta kuuluu kunnan varhaiskasvatuksen henkilöstölle ja kouluopetuksesta opettajille.

Seurakunta voi tarjota yhteistyötä omien vahvuuksiensa ja osaamisensa puitteissa. Luontevaa on esimerkiksi tarjoutua laajentamamaan oppimisympäristöä kirkon, hautausmaan tai muun kristillisen perinteen esittelyllä. Yleissivistävään osioon ei kuulu uskonnon harjoittamisen elementtejä (rukous, uskontunnustus, siunaus jne.).

Seurakunnan työntekijä voi tarjota näkökulmiaan ja tukeaan kunnan varhaiskasvatuksen työntekijöille ja pohtia yhdessä heidän kanssaan katsomuskasvatuksen toteuttamista. Yhteistyö perustuu aina päiväkodin ja koulun asettamille tavoitteille. Yhteistyökumppanina seurakunta voi myös edistää ja tukea ekumeenista sekä uskontojen ja katsomusten välistä kohtaamista.

KORI II Perinteiset juhlat

Vuoden kulkuun kuuluu erilaisia juhla-aikoja, joista suuri osa liittyy olennaisesti suomalaiseen kristilliseen perinteeseen. Juhlat ovat päiväkodin ja koulun omia ja yhteisöllisiä juhlia silloinkin, kun ne liittyvät kirkkovuoden juhliin. Seurakunnan työntekijä voi olla mukana juhlassa, mutta hänen ei tule ottaa siitä vastuuta. On hyvä muistaa, että yksittäisen virren laulaminen tai joulukuvaelman esittäminen ei tee juhlasta uskonnollista tilaisuutta. Siihen voivat siis osallistua kaikki lapset (elleivät heidän vanhempansa toisin päättä). Uskontoon viittaavat juhlatraditiot ovat osa suomalaista kulttuuria. Juhlan viettopaikaksi ei kuitenkaan suositella sakraalia tilaa.

KORI III Uskonnolliset tilaisuudet

Kunnan varhaiskasvatuksessa ja kouluissa voidaan järjestää perinteisiä joulu-, adventti-, pääsiäis- ja kevät-kirkkoja. Niiden lisäksi voi olla muitakin uskonnollisia tilaisuuksia. Näissä voi olla positiivisen uskonnonvapauden tulkinnan mukaisesti uskonnonharjoitusta, rukousta, virsiä ja muuta ohjelmaa. Tilaisuuksien tulee olla lapsen edun mukaisia ja pedagogisesti perusteltuja. Toiminta-aikana järjestettäessä tilaisuudet ovat osa kunnan varhaiskasvatuksen ja koulun omaa toimintaa, jotka toteutetaan yhteiskunnan kasvatusjärjestelmän puitteissa.

Päiväkoti tai koulu tiedottaa tilaisuuksista ja pyytää huoltajia kertomaan kirjallisesti, osallistuuko heidän lapsensa näihin tilaisuuksiin vai ei. Osallistuminen ei ole sidoksissa uskonnollisen yhdyskunnan jäsenyyteen. Niille, jotka eivät osallistu uskonnollisiin tilaisuuksiin, tulee järjestää mielekäs uskonnoton vaihtoehto eri tilassa.

Vaikka kunta olisikin päättänyt, että varhaiskasvatuksen tai koulupäivän yhteydessä ei järjestetä uskonnollisia tilaisuuksia, on kuitenkin mahdollista, että huoltajille tiedotetaan seurakunnan järjestämistä toiminta-ajan ulkopuolella tapahtuvista kyseiselle ikäryhmälle suunnatuista tilaisuuksista. Tiedottamisesta on hyvä sopia kunnan kanssa.

KORI IV Kasvun ja hyvinvoinnin tuki

Seurakunta voi tukea kunnan varhaiskasvatusta ja kouluyhteisöä esimerkiksi kriisiavun muodossa surun kohdatessa. Tukea voidaan antaa sekä lapsille että aikuisille katsomuksia kunnioittaen. Kaikki ennaltaehkäisevä toiminta hyvinvoinnin vahvistamiseksi kuuluu myös tähän koriin. Kasvun ja hyvinvoinnin tuen korin merkitys on kasvava. se kutsuu seurakuntaa ja alueen eri toimijoita tekemään yhteistyötä lasten ja nuorten parhaaksi siellä missä he ovat, unohtamatta aikuisia, jotka heitä kasvattavat ja opettavat.

Ehkäisevän toiminnan rahoitusmalli

Oulun kaupungin varhaiskasvatuspalvelut myöntävät alueen lapsiperheiden parissa toimiville järjestöille ns. ehkäisevän toiminnan rahoitusta. Ehkäisevän toiminnan uudenlainen rahoitusmalli on rakentunut rahoittajatahon ja järjestöjen välisen tiiviin, pitkäjänteisen ja systemaattisen dialogisen yhteistyön kautta. Rahoitusmallin toimivuutta sekä rahoituksen lapsiperheiden tarpeisiin perustuvaa kohdentumista arvioidaan em. toimijatahojen yhteisissä tapaamisissa kaksi kertaa vuodessa, osana Oulussa toimivaa monialaista Lasten, nuorten ja lapsiperheiden elämäntapa- ja verkoston toimintaa. Avoin, luottamuksellinen vuoropuhelu on mahdollistanut mm. rahoitusmallin kriteeristöjen sekä haku- ja raportointikäytänteiden päivittämisen järjestöiltä ja rahoittajataholta tulleen palautteen ja huomioiden mukaisesti.

Rahoitusmallin kehittämisen lähtökohdat

Ehkäisevän toiminnan rahoitusmallin kehittäminen käynnistyi osana Voimaperhe/ESKO-hankkeen (2009–2013) ehkäisevän työn alueellisen mallin pilotointia Oulussa, Meri-Toppilan asuinalueella. Rahoitusmallin kehittämisestä vastasi ns. pikkuklusteri, jonka muodostivat varhaiskasvatusjohtaja, hankehenkilöstö sekä pilottialueelle hankkeen kokoaman monialainen ohjausryhmä (kuntapalvelut, järjestöt, srk). Pikkuklusterin ensimmäisenä tehtävänä oli sopia klusterin kokoonpanosta, puheenjohtajuudesta, tehtävistä sekä toiminnan organisoimisesta. Pikkuklusterissa käydyissä keskusteluissa tunnistettiin jo alkuvaiheessa tarve järjestöjen välisen sekä järjestökuntayhteistyön pysyvän koordinaatiomallin rakentamiselle. Pikkuklusterin toimijat halusivat varmistaa, että järjestöyhteistyön koordinaatio ei rakentuisi liikaa hankkeen viitekehyksen varaan, sillä uhkana nähtiin, että hankkeen päättyessä myös hankevaiheessa rakennettu systemaattinen ja suunnitelmallinen järjestöyhteistyö pirstaloituisi vähitellen satunnaiseksi yhteistyöksi. Varhaiskasvatusjohtajan ehdotuksesta päätettiin, että ehkäisevän toiminnan määrärahaa varattiin pysyvä resurssi järjestöjen verkostokoordinaattorin (50 %) palkkaamiseen. Yhteisesti sovittiin myös, että verkostokoordinaattorin tehtävää (50 %) hoitamaan palkataan MLL:n piiriin hallinnoiman Voimaperhe/ESKO-hankkeen projektitehtäjä (50 %). Verkostokoordinaattorin tehtäväksi määriteltiin mm. pikkuklusterin kokousten valmistelu yhdessä rahoittajan ja hankehenkilöstön kanssa sekä kokousten sihteerinä toimiminen. Lisäksi sovittiin, että verkostokoordinaattori toimii jatkossa pilottialueen ohjausryhmän sihteerinä sekä ohjausryhmän puheenjohtajan työparina.

Pikkuklusterin toinen tärkeä tehtävä oli ehkäisevän toiminnan rahoitusmallin kehittäminen. Klusterin jäsenet laativat yhdessä kriteerit ehkäisevän toiminnan rahoituksen hakemiselle sekä kohdentamiselle. Kriteereissä korostettiin rahoituksen tarvelähtöistä kohdentumista ohjausryhmän alueellisen toimintasuunnitelmaan kirjaamien tavoitteiden mukaisesti. Lisäksi rahoituksen tuli kohdentua suoraan lapsille ja perheille suunnattuun konkreettiseen järjestölähtöiseen toimintaan. Rahoituksen hakemista koskevien linjausten jälkeen, pikkuklusterin jäsenet sopivat yhdessä rahoituksen hakemiseen liittyvistä käytännön asioista. Aikaisemmista järjestöavustusten hakumenettelyistä poikkeava, alueellisen ohjausryhmän toimintasuunnitelmalle perustuva järjestötoiminnan rahoitusmalli vaati koko rahoitusprosessin uudelleen rakentamista ja pilotointia osana hankkeen Meri-Toppilan ohjausryhmän toimintaa. Koko rahoitusprosessin kehittämisen ja toteuttamisen päävastuu oli varhaiskasvatusjohtajalla, joka myös vastasi viranhaltijapäätöksellä rahoituksen kohdentamisesta eri järjestöjen toimintaan.

Rahoitusmallin kehittämisprosessin toteutuksesta

Pilotin aikana ehkäisevän toiminnan rahoituksen hakeminen kytkeytyi tiiviisti osaksi Meri-Toppilan ohjausryhmän toimintaa. Järjestöt, jotka olivat sitoutuneet ohjausryhmän kirjaaman lapsiperheiden hyvinvointia edistävän alueellisen toimintasuunnitelman toteuttamiseen ja jotka tarvitsivat oman, tarvelähtöisen toimintansa toteuttamiseen rahoitusta, olivat velvoitettuja osallistumaan sekä ohjausryhmän että pikkuklusterin työskentelyyn. Näin ollen rahoituksen kohdentumisen tarvelähtöisyyttä ja toiminnan vaikuttavuutta

arvioitiin samanaikaisesti sekä ohjausryhmässä että pikkuklusterissa. Rahoitusta haettiin sekä ”kiinteän että joustavan hakuajan” periaatteella. Järjestöjen, koko toimintavuoden kestävään toimintaan sekä uusien toimintamallien kehittämiseen (ml. verkostokoordinaattorin työ ja rahoituksen hallinnointitehtävä) haettiin rahoitusta koko toimintavuodeksi vuoden alusta. Lisäksi rahoituksesta erotettiin sovittu osuus ns. nopean reagoinnin Jemmarahaksi, jota järjestöt pystyivät hakemaan koko toimintavuoden ajan vastatakseen toiminnan edetessä esiin nousseisiin toimintatarpeisiin.

Hankehenkilöstön ja verkostokoordinaattorin tuella kehitettiin rahoituksen hakulomakkeeksi Järjestötoiminnankortti sekä mallinnettiin ehkäisevän toiminnan rahoituksen haku- ja päätöksentekoprosessi. Järjestötoiminnankorttia työstettiin ja testattiin tiiviissä vuoropuhelussa pikkuklusterin toimijoiden kanssa. Korttiin kirjattiin mm. järjestön suunnitteleman toiminnan tarvelähtöisyys suhteessa alueelliseen toimintasuunnitelmaan, toiminnan kytkeytyminen muuhun alueelliseen toimintaan sekä toiminnasta tiedottamisen ja toimintaan ohjaamisen suunnitelma.

Järjestöt olivat tottuneet kunta-avustuksia hakiessaan kuvaamaan hakulomakkeeseen vain oman avustuksella toteutettavan toimintansa, mutta nyt he joutuivat pohtimaan rahoitushakemusta tehdessään omaa toimintaansa myös osana tarvelähtöisesti toteutettavaa alueellista lapsi- ja perhetoiminnan kokonaisuutta. Aluksi Järjestötoiminnan kortin täyttäminen tuntui toimijoista haasteelliselta ja työläältä. Hankehenkilöstön ja verkostokoordinaattorin tukea ja apua tarvittiinkin lomakkeiden täyttämiseen sekä uudenlaisen toimintatavan omaksumiseen. Vähitellen toimintakortista on muotoutunut järjestöille toimiva, moniulotteinen työväline rahoituksen hakemiseen, oman toimintansa suunnitteluun, näkyväksi tekemiseen, yhteistyökumppanuuksien etsimiseen sekä oman toiminnan järjestöjen välisen vertaisarvioinnin toteuttamiseen.

Järjestötoiminnankortin lisäksi varhaiskasvatusjohtaja, hankehenkilöstö sekä verkostokoordinaattori kehittivät uuteen rahoitusprosessiin sopivia toiminnan raportointi- ja tilastolomakkeita sekä rahoituksen kuluseurantaan liittyviä lomakkeita. Toimijoiden kesken oli sovittu, että MLL:n Pohjois-Pohjanmaan piiri vastaa pilotin aikana ehkäisevän toiminnan rahoituksen tilittämistä järjestöille varhaiskasvatusjohtajan päätöksen mukaisesti sekä kuluseurannasta ja toimintatilastojen kokoamisesta.

Uudenlaista rahoitushakuprosessia testattiin yhdessä pikkuklusterin, hankehenkilöstön ja rahoittajan kanssa. Varhaiskasvatusjohtaja vastasi yhdessä verkostokoordinaattorin ja hankehenkilöstön kanssa lomakkeiden ja toimintamallien muokkaamisesta pikkuklusterin palautteen mukaisesti. Järjestöjen toimintakortit täytettiin yhdessä hankehenkilöstön ja verkostokoordinaattorin kanssa ja samalla kerättiin järjestöiltä palautetta kortin toimivuudesta. Verkostokoordinaattori kokosi valmiit Järjestötoiminnankortit koottiin yhteen ja lähetti ne eteenpäin varhaiskasvatusjohtajalle päätöksentekoa varten. Varhaiskasvatusjohtaja tiedotti rahoitushakemusten päätöksistä järjestöjä verkostokoordinaattorin kautta. Rahoituspäätöksistä tiedottamisen yhteydessä järjestöjä ohjeistettiin myös tilitykseen, kuluseurantaan, toimintatilastointiin sekä raportointiin liittyvistä asioista. Lisäksi järjestöjä muistutettiin velvollisuudesta osallistua pikkuklusterin toimintaan.

Rahoitusmallin toteutumista sekä rahoituksen kohdentumista arvioitiin puolivuositain pikkuklusterin kokouksissa. Vuoden viimeisessä pikkuklusterin kokouksessa (toiminnan vertaisarviointikokous) esiteltiin vuoden aikana kootut toimintatilastot sekä toimintaan osallistuneilta sekä ohjausryhmältä kerätyt palautteet. Samalla arvioitiin ehkäisevän toiminnan rahoituksella toteutuneen järjestötoiminnan jatkumon tarpeita sekä tehtiin yhteisiä suunnitelmia tulevan toimintavuoden ja rahoituksen kohdentamisen osalta. Hankehenkilöstö vastasi pikkuklusterin toiminnan kokonaisarviointista mm. toteuttamalla sekä ohjausryhmän että pikkuklusterin toimintaan osallistuneille palaute- ja arviointikyselyn. Toimintaan osallistuneiden lapsiperheiden palautetta saatiin koottua järjestöjen toteuttamien palautekyselyiden kautta. Edellä kuvattu arviointi- ja seurantatieto tuotti informaatiota

- Pikkuklusterin toiminnan kehittämiseksi (rakennetason yhteistyön kehittäminen)
- ehkäisevän toiminnan rahoitusmallin hyvin toimintakäytänteiden sekä kehittämiskohteiden tunnistamiseksi (rahoitusmallin kehittäminen)³ sekä
- Rahoituksella toteutetun järjestötoiminnan käytännöntuloksista eli järjestötoiminnan vaikutuksista lapsiperheiden hyvinvoinnin kokemusten lisäämisessä (järjestötoiminnan merkityksellisyyden tunnistaminen lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi).

Pilotista juurtuneeksi ehkäisevän toiminnan rahoitusmalliksi

Voimaperhe/ESKO-hankkeen päättyessä rahoitusmalli on juurtunut pysyväksi osaksi varhaiskasvatuspalveluiden ja järjestöjen välisen yhteistyön mallia sekä lapsi- ja perhepalveluiden alueellisen monialaisen yhteistyön mallia. Rahoitusprosessin toteuttamisesta vastaa varhaiskasvatusjohtaja. Rahoituksesta osa käytetään 100% lapsi- ja perhe-toiminnan järjestökoordinaattorin palkkaus- ja toimintakuluihin (ent. verkostokoordinaattori), joka huolehtii rahoittajan ja järjestöjen kanssa sovituista järjestöyhteistyön koordinaatiotehtävistä Oulun kaupungin alueella ml. ehkäisevän toiminnan rahoitusprosessin toteuttamiseen ja kehittämiseen osallistuminen. Muutoin rahoitus kohdentuu pääasiassa järjestöjen ja vapaaehtoisten toteuttamaan maksuttomaan ja avoimeen vertaisryhmä- ja kerhotoiminnan toteuttamiseen, tukihenkilötoimintaan sekä retkiin ja tapahtumiin.

³ Esim. ehkäisevän toiminnan rahoituksen vuosikellon ”aikasyklin” muuttaminen: aluksi rahoitusta haettiin kalenterivuodeksi kerrallaan, koska lautakunnan hyväksyntä määrärahavaraksesta saatiin aina joulukuussa. Järjestöiltä ja perheiltä tulleen palautteen pohjalta vuosikellon aikasykli muutettiin keväällä 2015 niin, että rahoitusta haetaan toukokuun lopussa seuraavalle syys-toimintakaudelle sekä seuraavalle kevätkaudelle. Kevätkauden rahoituksesta päätös tehdään ehdollisena siten, että päätös astuu voimaan, jos joulukuun lautakunnan kokouksessa hyväksytään ehdotettu ehkäisevän toiminnan määrärahavaraus. Näin järjestöjen toteuttama toiminta voi jatkua heti vuoden alusta ilman rahoituksen uudelleen hakemisesta ja päätöksenteon odottamisesta aiheutuvaa katkosta.

Rahoituksen hakukriteerit ovat päivittyneet vuosien kuluessa ja alla vuoden 2018 hakukriteerit.

Järjestölähtöisen ehkäisevän toiminnan rahoitus

Ehkäisevän toiminnan rahoitusta voivat hakea rekisteröityneet sosiaali- ja terveysalan järjestöt ja yhdistykset sekä mm. liikunta- ja kulttuurijärjestöt ja asukasyhdistykset. Järjestötoimijat voivat hakea rahoitusta yhdessä myös yhteisen toiminnan toteuttamiseen. Rahoitusta voi hakea Oulun kaupungin alueella järjestettävään toimintaan.

Ehkäisevän toiminnan rahoitus on tarkoitettu järjestölähtöiseen toimintaan, jonka kohderyhmänä ovat vauva- ja pikkulapsiperheet, varhaiskasvatusikäiset, alakouluikäiset ja heidän perheensä sekä alakoulusta yläkouluun nivelvaiheen perheet ja lapset. Nuorille suunnattuun toimintaan rahoitusta kohdennetaan erityisen harkinnan mukaan.

Rahoituksella toteutettava toiminta on

- Hyvinvointia edistävää ja alueelta esiin nousevaan tarpeeseen vastaavaa matalankynnyksen järjestölähtöistä toimintaa (ei kilpaurheilun tai lajivalmennukseen).
- Kaikille osallistujille avointa ja maksutonta.
- Aluelähtöistä ja tarvelähtöistä (perustuu tiettyihin alueellisiin tarvekartoituksiin ja alueellisiin toimintasuunnitelmiin) sekä peruspalveluiden osaksi integroituvaa toimintaa (esim. koulupäivään kytkeytyvää).

Rahoitusta voidaan kohdentaa seuraaviin toiminnasta aiheutuviin kuluihin

- Suoraan lapsille ja perheille suunnatun toiminnan välittömiin toimintakuluihin.
- Olemassa olevan järjestölähtöisen toiminnan toteuttamiseen ja ohjaamiseen liittyvät palkka- ja muut kulut (toiminnan suunnittelu, toteuttaminen, arviointi, raportointi).
- Uuden alueen tarpeisiin vastaavan järjestölähtöisen toiminnan toteuttamiseen ja kehittämiseen liittyvät kulut.

Rahoitusta ei ole tarkoitettu tapahtumiin ja tilaisuuksiin liittyviin kuluihin (luentopalkkiot, tarjoilukulut, markkinointi jne.), kalustehankintoihin liittyviin kuluihin eikä kunnan tai seurakunnan työntekijöiden palkkakustannuksiin.

Rahoitusta ei voi kohdentaa päällekkäin muiden samaan toimintaan saatavien rahoitusten kanssa (esim. STEA-hankkeet tai samaan toimintaan saatava muu kunta-avustus).

Rahoituksella toteutuneen toiminnan vaikuttavuuden seuranta ja arviointi

Ehkäisevän toiminnan rahoituksen tarkoituksenmukaista kohdentumista seurataan ja arvioidaan raporttoimalla rahoituksella toteutunutta toimintaa puolivuositain (ks. kohta Ehkäisevän toiminnan rahoituksen raportointi). Lisäksi rahoitusta saavat toimijat on velvoitettu osallistumaan kaksi kertaa vuodessa rahoittajatahon koolle kutsumaan vertaisarviointikokoukseen. Nämä kokoukset järjestetään osana Lasten ja nuorten elämäkaariverkoston tapaamisia. Seuraava kokous järjestetään, paikka ilmoitetaan myöhemmin.

Rahoitusta haetaan edelleen Järjestötoiminnankortilla, jota päivitetään tarpeenmukaisesti järjestöiltä ja rahoittajalta tulleen palautteen mukaisesti. Rahoitusta haetaan keskitetysti aina toukokuun loppuun mennessä seuraavalle syys- ja kevättoimintakaudelle. Lisäksi rahoitusta voi hakea ns. jatkuvan haun perusteella koko toimintavuoden aikana määrärahan puitteissa.

JÄRJESTÖTOIMINNANKORTTI (ajanjakso, mille rahoitusta haetaan)
Toiminnan / toimintamallin nimi:
Toimintaa suunnitteleva ja toteuttava taho:
Yhteistyökumppanit:
Toiminnan sisältö ja toteuttaminen pääpiirteittäin:
Perustelut toiminnan tarpeelle:
Toiminnan tavoitteet:
Toiminnan kohderyhmä:
Toiminnan järjestämipaikka ja aika:
Toimintaan ohjautumisen ja neuvonnan suunnitelma:
Toiminnan toteuttamisen haasteet ja juurruttaminen:
Toiminnan seurannan ja arvioinnin toteuttaminen:
Toiminnasta vastaavat henkilöt ja heidän yhteystiedot: (Hox! Henkilö(t), jolle tieto rahoituspäätöksestä lähetetään)
Toimintatilastoista vastaava henkilö ja yhteystiedot:
Kuluseurannasta vastaava henkilö ja yhteystiedot (talousseuranta):
Toimintaa toteuttavan tahon tilinumero, y-tunnus sekä postiosoite:
Varhaiskasvatuksen ehkäisevän toiminnan rahoituksesta haettava summa: (ajanjakso, jolle rahoitusta haetaan)
Toiminnan tarvittavat resurssit (Euromääräiset laskennat: eriteltyinä tarvittaessa syyskauden ja kevätkauden toimintoihin haetut resurssit!): Syky 20__: <ul style="list-style-type: none"> • Tarvittavista henkilöstöresursseista (ohjaajan palkkio, työntekijä, ammatillinen ohjaus) • Tila- ja materiaaliresursseista; Mahdollisista muista resursseista; Kevät 20__: <ul style="list-style-type: none"> • Tarvittavista henkilöstöresursseista (ohjaajan palkkio, työntekijä, ammatillinen ohjaus) • Tila- ja materiaaliresursseista; Mahdollisista muista resursseista;
Saako toiminta rahoitusta muualta: _ ei _ kyllä, mistä?
Kaupungin päätös rahoituksesta: Syky 20__ : ____ € / kevät 20__ : ____ € ehdolla, että TA 20__ määräraha hyväksytään.
Perustelut: _____
Päiväys: ____ / ____ 20__
Allekirjoitus: _____

Rahoituksen seuranta ja vertaisarviointi tapahtuu kaksi kertaa vuodessa osana Lasten, nuorten ja lapsiperheiden elämäkaariverkostojen kokouksia. Näiden tapaamisten tarkoituksena on vahvistaa myös järjestöjen ja kaupungin toimijoiden tietoisuutta järjestöjen toteuttamasta toiminnasta sekä tunnistaa yhteisen keskustelun pohjalta uusia järjestölähtöisen toiminnan tarpeita. Lisäksi keskustelun kautta järjestöt ja kuntatoimijat tunnistavat oman toiminnan kehittämisen sekä yhdessä tekemisen tarpeita, jotta toiminta parhaalla mahdollisella tavalla vastaisi eri alueiden lapsiperheiden arjen hyvinvoinnin edistämisen tarpeisiin.

MLL KUNTIEN JA MAAKUNTIEN KUMPPANINA

Mannerheimin Lastensuojeluliitto on avoin valtakunnallinen kansalaisjärjestö. Se edistää lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia ja osallisuutta kehittämällä perheitä vahvistavia tuen muotoja ja tarjoamalla lapsiperheille avoimia kohtaamispaikkoja, yksilöllistä tukea ja apua ja osallistumisen paikkoja. MLL:n työ perustuu vapaaehtoisten ja ammattilaisten kumppanuuteen.

MITÄ HYÖTYÄ ON MLL:N KANSSA TEHTÄVÄSTÄ YHTEISTYÖSTÄ?

Tekemällä yhteistyötä MLL:n kanssa monipuolistetaan perheille palvelutarjontaa (esim. ryhmätoimintaa, kohtaamispaikkoja ja digitaalista tukea), lisätään oikea-aikaista ennaltaehkäisevää toimintaa, vähennetään päällekkäisyyksiä, luodaan perheiden tarpeiden mukaisia palveluja ja hyödynnetään **perheiden omia voimavaroja toiminnan toteuttajina**. Vapaaehtoistoiminta vahvistaa toimijoiden omia voimavaroja ja tuottaa perheille hyvinvointia. Vapaaehtoiset ovat myös kunnan kustannuksia vähentävä lisäresurssi. Vapaaehtoistyöhön sijoitetun euron on laskettu tuottavan kuusinkertaisen vaikutuksen sijoitettuun summaan nähden (Laasanen 2011).

VAPAAEHTOISET TARVITSEVAT AMMATILLISTA OHJAUSTA JA KOULUTUSTA

MLL:n paikallisyhdistysten vapaaehtoisvoimin toteuttama lapsi-, nuoriso- ja perhetoiminta on ammattillisesti ohjattua. Ammatillinen ohjaus vahvistaa vapaaehtoistoiminnan laatua, pitkäjänteisyyttä ja näkyvyyttä.

MLL:n piirijärjestöissä toimii noin 20 perhekeskustoiminnan koordinaattoria, jotka vastaavat oman alueensa vapaaehtoistoiminnan ohjauksesta. Koordinaattori kouluttaa, tukee ja opastaa oman alueensa paikallisyhdistyksiä ja niissä toimivia vapaaehtoisia sekä auttaa uusien vapaaehtoisten rekrytoimisessa ja perehdyttämisessä. Koordinaattorin tehtävänä on myös edistää MLL:n perhekeskustoiminnan ja kunnan välistä yhteistyötä sekä toimia linkkinä paikallisyhdistysten vapaaehtoisten ja kunnan toimijoiden välillä. MLL haluaa kehittää paikallista perhekeskustoimintaa yhteistyössä kuntien kanssa. Yhteistyö varmistaa, että kunnan ja MLL:n toiminta täydentävät toisiaan, eikä päällekkäisyyttä synny. Lisäksi yhteistyö edistää perheiden palveluohjausta. MLL:n perhekeskustoiminnan koordinaattorit ovat salassapito- ja vaitiolovelvollisia sosiaali-, kasvatustai terveysalan ammattilaisia.

MLL:n TOIMINTA LUKUINA (2016)

	KOKO SUOMEN ALUEELLA
Perhekahviloita	502
Kokoontumiskertoja perhekahviloissa	13 408
Käyntejä perhekahviloissa, lapset ja aikuiset	306 396
Lasten ja nuorten harrastekerhoja	1500
Kerhokäyntejä	263 522
Vertaisryhmiin osallistumiskertoja	20 089
Kylämummeja ja -vaareja	327
Perhekummeja	681
Lasten ja nuorten tukihenkilöitä	203
Yleisö- ja koko perheen tapahtumia	755
Retkiä ja leirejä	400
Retkille ja leireille osallistuneita	12 000
Tilaisuuksiin osallistuneita lapsia ja aikuisia	115 767
Lasten hoitajia	995
Lastenhoitoa käyttäneitä perheitä	4530
Lasten ja nuorten puhelimen vastattuja puheluja	22 380
Lasten ja nuorten netin vastattuja nettikirjeitä	1769
Chat-keskusteluja	2055
Vanhempainpuhelimen vastatut puhelut, chatit ja kirjeet	1367
Tukioppilaita	11 000
Tukioppilasohjaajia	800

VAPAAEHTOISTOIMINNAN AMMATILLISEN OHJAUKSEN RAHOITUS

MLL:n perhekeskustoiminnan kehittäminen, koordinaatio ja ammatillinen ohjaus perustuvat STEA:n (ent. Raha-automaattiyhdistys) kohdennettuun toiminta-avustukseen ja kuntarahoitukseen.

MLL tarvitsee kunnilta/ maakunnilta toimivan yhteistyön toteuttamiseksi:

- 1) rahallista avustusta toiminnan koordinointiin
- 2) tiloja toiminnan järjestämiseen
- 3) työntekijän nimeämistä yhteyshenkilöksi ja
- 4) perheiden ohjaamista MLL:n toimintaan.

MLL:n keskusjärjestö hakee kunnista avustusta lasten ja nuorten puhelimen toimintaan.

RAHOITUKSEN AVULLA MLL:

- Tukee ja kouluttaa MLL:n paikallisyhdistysten toimijoita (esim. hallituksen jäseniä)
- Kouluttaa ja ohjaa MLL:n vapaaehtoisia (esim. perhekahvilaohjaajat, kylämummit ja -vaarit)
- Toimii yhteyshenkilönä kunnan ja MLL:n vapaaehtoisten välillä
- Toimii yhteyshenkilönä MLL:n ja muiden järjestöjen välillä
- Kokoa tietoa lapsiperheiden palvelutarpeista ja tuo esille niitä kuntien työryhmissä

Ammatillisen ohjauksen periaatteet

Ammatillisen ohjauksen tavoitteita:

- Paikallinen vertaistukeen perustuva, vapaaehtoisten toteuttama perhekeskustoiminta lisääntyy.
- MLL:n perhekeskustoiminta on pitkäjänteistä, osallistujien tarpeiden ja toiveiden mukaan uudistuvaa ja laadukasta.
- Vapaaehtoiset saavat koulutusta, tukea ja ohjausta tehtäviinsä.
- Paikallisyhdistysten vapaaehtoisten seudullinen yhteistyö ja keskinäinen verkostoituminen lisääntyvät.
- MLL:n kumppanuus kuntien ja muiden järjestöjen välillä vahvistuu.

Ohjaustehtävät:

- Uusien vapaaehtoisten rekrytoinnissa tai uusien toimintamuotojen käynnistämisessä tukeminen
- Vapaaehtoisten alkuhaastattelut ja perehdytys
- Perus- ja jatkokoulutusten järjestäminen
- Toiminnanohjauksen tai vertaistapaamisten järjestäminen vapaaehtoisille
- Vapaaehtoisten jaksamisen tukeminen, kiittäminen ja innostaminen
- Paikallisen perhekeskustoiminnan kehittäminen
- Yhteistyön käynnistäminen ja vahvistaminen kunnan ja muiden kumppanien kanssa
- Yhdistysten edustaminen kunnan verkostoissa
- Yhdistyksen toiminnan seurannan, arvioinnin ja kehittämisen tukeminen
- Oman työn seuranta, arviointi ja raportointi

Ammatillisen ohjauksen tuloksena:

- Perheiden kohtaamismahdollisuudet ja keskinäinen tuki lisääntyvät.
- Uusia toimintamalleja ja -tapoja kehittyy
- MLL:n paikallinen toiminta vastaa paremmin perheiden toiveisiin ja tarpeisiin, minkä seurauksena lasten ja perheiden hyvinvointi lisääntyy
- Vapaaehtoisten määrä lisääntyy ja motivaatio, osaaminen ja jaksaminen vahvistuvat.
- Kumppanuus MLL:n paikallisyhdistysten, piirien, kuntien ja muiden järjestöjen välillä vahvistuu ja perustuu yhdessä laadituille

tavoitteille ja strategioille.

MITÄ MLL TUO LAPE-YHTEISTYÖHÖN?

TASO	MLL TAHO	TOIMINTA	KUNTAYHTEISTYÖ
KUNTA	PAIKALLISYHDISTYS 556 KPL	<ul style="list-style-type: none">• Kohtaamispaikkoja ja vertaistukea (Perhekahvilat, vertaisryhmät)• Harrastustoimintaa (kerhot)• Sukupolvia yhdistävää toimintaa (Terhokerhot, kylämummit ja –vaarit, lukumummit ja –vaarit)• Tapahtumia (retket, leirit, yleisötapahtumat)• Paikallinen nuorisotoiminta	<ul style="list-style-type: none">• Maksuttomat tilat• Toiminta-avustukset• Perheiden ohjaus MLL:n toimintaan
MAAKUNTA	PIIRIT 10 KPL	<ul style="list-style-type: none">• Ammatillinen tuki yhdistyksille ja vapaaehtoisille• Yksilöllinen tuki perheille (perhekummit, perhekummit, ystävät maahanmuuttajaäidille, tukihenkilöt, kaverit)• Muu toiminta, mm. lastenhoitoapu, mediakasvatus, tukioppilastoiminta	<ul style="list-style-type: none">• Kumppanuussopimukset vapaaehtoistoiminnan ammatillisesta ohjauksesta kuntien kanssa• Perheiden ohjaus MLL:n toimintaan• MLL:n edustaja kuntien/maakuntien työryhmissä• Yhteyshenkilön nimeäminen kunnasta/ maakunnasta
VALTIO	KESKUSJÄRJESTÖ	<ul style="list-style-type: none">• Valtakunnallinen kehittämis- ja vaikuttamistyö• Lasten ja nuorten puhelin ja chat, kirjepalvelu• Vanhempainpuhelin ja netti• Digitaaliset palvelut	<ul style="list-style-type: none">• Kunta-avustukset lasten ja nuorten puhelimeen

ESIMERKKI SOPIMUSMALLISTA

KUMPPANUUS MLL:N KANSSA

Tässä asiakirjassa on esitetty sopimusmalli, jota kunnan/maakunnan kanssa voidaan käyttää sovittaessa Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) piirin perhekeskustoiminnan avustamisesta ja piirin kanssa tehtävästä yhteistyöstä. MLL:n tavoitteena on suunnitelmallinen ja pitkäjänteinen yhteistyö kunnan/maakunnan kanssa, jota toteutetaan pitkäkestoisella sopimuksella.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto on valtakunnallinen kansalaisjärjestö, joka edistää lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia ja osallisuutta kehittämällä erilaisia varhaisen tuen muotoja ja tarjoamalla lapsiperheille avoimia kohtaamispaikkoja ja ennaltaehkäisevää apua. MLL:n työ perustuu vapaaehtoisten ja ammattilaisten kumppanuuteen.

MLL:n perhekeskustoiminnan kokonaisuus perustuu käytännössä testattuihin valtakunnallisiin mallinnuksiin. MLL:n piiri kerää perheiltä säännöllistä palaute- ja seurantatietoa toiminnastaan. Valta-

kunnallisella tasolla MLL arvioi vapaaehtoisen perhetoiminnan vaikutuksia perheiden hyvinvointiin systemaattisen arviointimallin mukaan. MLL:n vapaaehtoisesti toteutettu perhekeskustoiminnan kokonaisuus täydentää kunnan/maakunnan palveluketjua lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemisessa.

Sopimusmalli:

KUNNAN/MAAKUNNAN KANSSA SOPIMINEN MLL:N PERHEKESKUSTOIMINNAN AVUSTAMISESTA

1. Sopimuksen osapuolet

Mannerheimin Lastensuojeluliiton xxxx piiri ry, jota tässä sopimuksessa kutsutaan MLL:n piiriksi ja xxxx kaupunki, jota kutsutaan kunnaksi.

2. Sopimuksen tarkoitus

Sopimuksessa määritellään MLL:n piirin järjestämän ennaltaehkäisevän perhekeskustoiminnan kokonaisuus ja sen toteuttaminen kunnan/maakunnan lapsiperheille. Kokonaisuus sisältää kohdassa 3. esitetyt toiminnot. Tarkoituksena on vahvistaa ja lisätä lapsiperheiden ennaltaehkäisevää vapaaehtois- ja vertaistoimintaa xxxxx kunnassa/maakunnassa. Piiri tekee tiivistä yhteistyötä kunnan/maakunnan eri toimijoiden kanssa, millä varmistetaan, että toiminta vastaa tarpeita.

3. Sopimuksen sisältö

MLL:n ennaltaehkäisevän lapsi- ja perhetoiminnan sisältö:

1. Vapaaehtoistoiminnan ammatillinen ohjaus paikallisyhdistysten toteuttamalle lapsi- ja perhetoiminnalle (mm. perhekahvilat, vertaisryhmät, sukupolvia yhdistävä toiminta ja kerhot)

MLL:n piirin tarjoama ammatillinen ohjaus lisää paikallisyhdistyksissä toimivien vapaaehtoisten osaamista sekä perheitä tukevan vapaaehtoistoiminnan pitkäjänteisyyttä ja näkyvyyttä. MLL:n perhekeskustoiminnan ohjaajina toimivat piirin työntekijät ovat sosiaali-, kasvatustai terveysalan ammattilaisia. Ohjaajat kouluttavat, tukevat ja opastavat oman alueensa paikallisyhdistyksiä ja niissä toimivia vapaaehtoisia sekä auttavat uusien vapaaehtoisten löytämisessä.

MLL:n piirin ammatillisten ohjaajien tehtävänä on edistää MLL:n perhekeskustoiminnan ja kunnan/maakunnan välistä yhteistyötä sekä toimia linkkinä paikallisyhdistysten vapaaehtoisten ja kunnan/maakunnan toimijoiden välillä. Ohjaaja kehittää perhekeskustoimintaa yhteistyössä kuntien/maakunnan kanssa. Yhteistyössä toimiminen varmistaa, että kunnan/maakunnan ja MLL:n toiminta täydentävät toisiaan, eikä päällekkäisyyttä synny. Ohjaajat ovat salassapito- ja vaitiolovelvollisia.

2. Lapsiperheiden perhekummitoiminta

MLL:n perhekummitoiminta on piirin organisoimaa, ammatillisesti ohjattua vapaaehtoistoimintaa. Toiminnan tarkoituksena on tukea ensisijaisesti perheen vanhempia keskustelemalla ja kuuntelemalla sekä auttamalla arjen asioissa. Tavoitteena on lisätä perheen hyvinvointia ja vahvistaa koko perheen elämänhallintaa. Perhekummitoiminnan lähtökohdaksi on vapaaehtoinen ja tasavertainen kumppanuus. Vapaaehtoiset Perhekummit saavat piiristä systemaattista tukea ja ohjausta

toimintaansa. Piirin järjestää MLL:n valtakunnallisen mallin mukaisia perhekummien perus- ja jatkokoulutuksia sekä säännöllistä toiminnanohjausta.

3. Kaveritoiminta

MLL:n kaveritoiminta on piirin organisoimaa, ammatillisesti ohjattua vapaaehtoistoimintaa. Toiminta on tarkoitettu 6–16-vuotiaille lapsille ja nuorille, jotka eivät ole lastensuojelun asiakkaita. Kaveritoiminnan tarkoituksena on vahvistaa lapsen tai nuoren sosiaalisia taitoja ja elämönhallintaa, löytää lapselle tai nuorelle mielekäs harrastus ja tukea ystävyys-suhteiden syntyemisessä. Lasta ja nuorta voidaan tukea varhaisessa vaiheessa ehkäisevän työn keinoin, jolloin ongelmat eivät kasaudu ja kärjisty. Lapsi/nuori löytää ystäviä ja harrastuksia. Lapsen/nuoren hyvinvointi lisääntyy ja koko perheen elämönhallinta vahvistuu.

Kaveritoiminnasta kiinnostuneet vapaaehtoiset haastatellaan ja he osallistuvat tukihenkilöiden peruskoulutukseen. Peruskoulutuksen lisäksi tukihenkilöt saavat säännöllisesti ohjausta. Lapsi/nuori voi hakeutua kaveritoiminnan pariin itse tai ammattilaisen ohjaamana. Kunkin tukisuhteen aluksi määritellään toiminnan tavoitteet yhdessä lapsen/nuoren ja perheen sekä kaverin kanssa. Kaverit ovat sitoutuneita toimintaan. Tukisuhteen lähtökohtana on vapaaehtoinen ja tasavertainen kumppanuus.

4. Ystäväksi maahanmuuttajaäidille toiminta

MLL:n ystäväksi maahanmuuttajaäidille on piirin organisoimaa, ammatillisesti ohjattua vapaaehtoistoimintaa. Toiminnan tarkoitus on tukea maahanmuuttajaäitien kotoutumista Suomeen, kielenoppimista ja tutustuttaa heidät suomalaiseen yhteiskuntaan sekä kulttuuriin. Vastavuoroisesti suomalaiset naiset oppivat uusia asioita uusista kulttuureista. Vapaaehtoiset ystävät ovat tavallisia, luotettavia naisia, jotka haluavat antaa aikaansa ja apuansa maahanmuuttaneille naisille. Ystävät ovat käyneet perehdytyskoulutuksen ja noudattavat vapaaehtoistyön eettisiä periaatteita, joita ovat mm. vaihtoluovollisuus ja vastavuoroisuus. Vapaaehtoinen ystävä toimii tavallisen ihmisen tiedoin ja taidoin. Vapaaehtoinen ystävä on sitoutunut toimintaan vähintään vuodeksi. Hän saa ohjausta ja jatkokoulutusta sekä voi osallistua erilaisiin teemailtoihin ja virkistystapaamisiin.

5. Ammatillisesti ohjatut ryhmät

Piirin ammatillisesti ohjattu ryhmätoiminta on tavoitteellista ja säännöllistä. Ryhmien tarkoituksena on täydentää kunnan/maakunnan perhepalveluja ja ehkäistä korjaavan lastensuojelutyön tarvetta. Tavoitteena on tukea vanhemmuutta, parisuhdetta ja sosiaalisten verkostojen syntyä perheen eri elämänvaiheissa. Ryhmien sisältöalueet perustuvat vanhempien ja perheiden toiveisiin ja tarpeisiin, joita kartoitetaan yhteistyössä kunnan perhekeskustoimijoiden kanssa. Ryhmiä on sekä aikuisille että lapsille ja nuorille.

6. Tilapäinen lastenhoitoapu

MLL:n lastenhoitoapu on tarkoitettu kaikille tilapäistä lastenhoitoa tarvitseville perheille. Lastenhoitotoiminta auttaa, kun lapsi sairastuu, tai kun vanhemmat muuten tarvitsevat lyhytaikaista lastenhoitoapua. Lastenhoitoapu on universaali ehkäisevä palvelu, joka on kaikkien lapsiperheiden ulottuvilla vuorokauden ajasta riippumatta. Se täydentää kunnan/maakunnan palveluketjua lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemisessa. Erityinen merkitys sillä on perheille, jotka eivät saa hoiva-apua lähiverkostoiltaan. MLL:n piiri valitsee, kouluttaa, ohjaa ja välittää hoitajat perheisiin. Perhe toimii hoita-

jan työnantajana. Myös kunta/maakunta voi ohjata perheen lastenhoitotoiminnan piiriin ja halutessaan korvata perheelle aiheutuneita kuluja. Lastenhoitajista suuri osa on yli 16-vuotiaita nuoria, jotka saavat hyvän koulutuksen ja toiminnan myötä myös merkittävää työ- ja vastuukokemusta.

4. Toiminnan kohdentuminen

MLL:n piirin perhekeskustoiminnan tavoitteena on vastata joustavasti kunnan/maakunnan lapsiperheiden tarpeisiin. MLL:n piirin toiminnan painopisteet voivat tämän sopimuksen rajoissa vaihdella vuosittain kunnan lapsiperheiden tarpeiden mukaisesti. Seuraavaa vuotta koskevat toiminnan painopisteet sovitaan vuosittain MLL:n piirin ja kunnan/maakunnan välillä kirjallisesti XXXXkuun loppuun mennessä.

5. Toiminnan ohjaus

MLL:n piirin perhekeskustoiminnan ohjaajilla on kasvatusta-, sosiaali- tai terveysalan koulutus sekä ammattitaito tunnista perheen avuntarve, jolloin perhe voidaan tarvittaessa ohjata ammatillisen avun piiriin.

6. Salassapito

MLL:n piirin perhekeskustoiminnan työntekijät, MLL:n hoitajat sekä kaikki vapaaehtoiset toimijat sitoutuvat noudattamaan laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista säädettyä salassapito- ja vaitiolovelvollisuutta.

7. Toiminnan arviointi

MLL:n piiri kerää perheiltä säännöllistä palaute- ja seurantatietoa toiminnastaan. Palautetta käytetään hyödyksi toiminnan kehittämisessä.

8. Toiminnan dokumentointi ja raportointi

Kunta/maakunta saa vuosittain (tai sopimuksen mukaan) raportin sopimuksen mukaisesta toiminnasta. Raportista ilmenee arviointikyselyjen tulokset, tehdyt toimenpiteet, osallistujamäärät ja vapaaehtoistyöntunnit.

9. Toiminnan rahoitus

Kunta/maakunta tukee MLL:n piirin ennaltaehkäisevää perhekeskustoimintaa vuosittaisella xxxx euron summalla. Kunta maksaa summan piirin tilille vuosittain XXXXkuun XX päivään mennessä.

10. Vakuutukset

MLL on huolehtinut vapaaehtoistoiminnan ja omien työntekijöittensä osalta tarvittavista vakuutuksista. *(Huom! Lastenhoitotoiminnassa! Perheet, jotka käyttävät lastenhoitoapua yli 12 päivää vuodessa, ottavat hoitajalle tapaturmavakuutuksen. Hoitaja on velvollinen ottamaan itselleen vastuuvakuutuksen.)*

11. Sopimuksen voimassaolo

(Sopimus voi olla voimassa määräaikaisena tai toistaiseksi. Mikäli sopimus on olemassa määräaikaisena, niin tällöin sopimuksessa tulee olla sopimuksen lakkaamispäivämäärä. Toistaiseksi voimassaoleva sopimus jatkuu kunnes se irtisanotaan. Toistaiseksi voimassa olevasta sopimuksesta tulee tällöin muistaa kirjata se, kuinka sopimus voidaan irtisanoa. Myös määräaikaisessa sopimuksessa on hyvä olla ehto, joka määritte-

lee milloin sopimus voidaan purkaa. Jos sopimuksessa on sovittu korvaussummasta, niin tämä summa pysyy samana koko sopimuksen ajan, ellei toisin ole sovittu)

Tämä sopimus on voimassa XXXXXX alkaen toistaiseksi. Sopimus voidaan irtisanoa (XX) päivää ennen jokaisen vuoden XXXXkuun viimeistä päivää. Jos näin ei tehdä, niin sopimus jatkuu automaattisesti seuraavan vuoden ajan. Sopimuksen irtisanomisilmoitus on lähetettävä todistettavasti.

12. Sopimuskappaleet

Tätä sopimusta on laadittu kaksi (2) samasanaista kappaletta, yksi (1) kummallekin sopijapuolelle.

Allekirjoitukset

xxxxx kunta/maakunta

Päivämäärä

Mannerheimin Lastensuojeluliiton xxxx piiri ry

Päivämäärä

Puheenjohtaja

Toiminnanjohtaja

Joensuun Perheentalo

Perheentalo on verkostomaisesti toimiva yhteisö, joka edistää lapsiperheiden kokonaisvaltaista hyvinvointia ja osallisuutta. Toimintaa toteutetaan yhteistyössä perheiden, järjestöjen, julkisen sektorin, oppilaitosten, seurakunnan ja yrittäjien kanssa. Iisalmessa, Joensuussa ja Kuopiossa kehitetty perheentalo-tyyppinen toiminta on yhtenevä Sipilän hallituksen kärkihankkeen *Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman* kanssa. Perheentalot tukevat uusien perhekeskusten toimintaa tarjoten valmiin järjestöyhteistyö- ja vapaaehtoisten kentän perheiden varhaiseen tukemiseen.

Perheentalo on kohtaamispaikka kaikille lapsille ja heidän läheisilleen. Talossa voi vapaasti viettää aikaa ja osallistua monipuoliseen toimintaan. Tarjolla on tietoa lapsiperheiden palveluista ja virikkeistä sekä vertaistukea ja ammatillista ohjausta. Perheentalon kautta lapsiperheille tarjoutuu mahdollisuus vaikuttaa heitä koskeviin asioihin, ja saada äänensä kuuluviin yhteiskunnassa. Perheentalolla toimii mm. Lapsiasiaryhmä, jossa eri organisaatioiden edustajat seuraavat lasten hyvinvointiin liittyviä toimintoja ja tiedottavat lapsen oikeuksista.

Tulevaisuudessa Joensuun Perheentalon toimintaa jalkautetaan laajemmin Joensuun alueille ja maakuntiin. Tavoitteena on vahvistaa heikommassa asemassa olevien ja syrjäseuduilla asuvien lapsiperheiden hyvinvointia ja osallisuuden mahdollisuuksia ns. Liikkuva Perheentalo -toiminnan avulla.

Historia ja tämä päivä

Unelma Joensuun Perheentalosta syntyi, kun kaksi lastensuojelujärjestöä, Pelastakaa Lapset ry ja Mannerheimin lastensuojeluliitto, päätti yhdistää voimavarojaan lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemiseksi. Vuonna 2005 järjestöjen työntekijöitä ja vapaaehtoisia kävi tutustumassa juuri avattuun Iisalmen Perheentaloon. Pari vuotta myöhemmin laaja yhteistyöverkosto alkoi suunnitella Perheentaloa Joensuuhun.

Pohjois-Karjalan maakuntaliiton tulevaisuusrahaston rahoittama Perheentalon suunnitteluhanke käynnistyi vuonna 2010. Hanketta hallinnoi Pelastakaa Lapset ry ja järjestön Itä-Suomen aluetoimisto. Toiminnan käynnistämisen tukena (v. 2012-) olivat Raha-automaattiyhdistyksen ja Euroopan aluekehitysrahaston rahoittamat kehittämissuunnitelmat sekä Joensuun kaupunki. Joensuun kaupunki oli mukana EAKR-hankkeessa 40 000 euroan situmuksella.

Tila löytyi Taitokorttelista, jonne oli haaveiltu lastentaloa. Parviaisen talo remontoitiin (200 000 euroa) lapsille ja lapsiperheille soveltuvaksi toimilaksiksi Pelastakaa Lasten, Joensuun kaupungin ja lukuisten lahjoittajien rahoittamana (70 000 euroa). Perheentalo avattiin maaliskuussa 2013.

Tällä hetkellä toimintaa toteutetaan Stean kohdennetulla toiminta-avustuksella, Joensuun kaupungin (HYTE, 30 000 euroa) ja Pelastakaa Lapset ry:n tuella sekä lahjoitusvaroin. Pohjois-Karjalan kuntayhtymän eli Siun Soten käynnistäessä toimintaansa, käytiin Joensuun kaupungin kanssa neuvottelut rahoituksesta. Kaupunki linjasi perheentalo-toiminnan olevan osa kaupungin vastuulle jäävä HYTE-toimintaa ja päätti sitoutua perheentalon tukemiseen. Kaupungin ja Perheentalon yhteistyöhenkilönä toimii kaupungin hyvinvointikoordinaattori.

Vaikka Pelastakaa Lapset organisoivat toiminnan on verkoston muiden järjestöjen ja toimijoiden panos toiminnan toteuttamisessa oleellisen tärkeä. Kaikki verkoston toimijat tuovat oman panoksensa perheiden tueksi jollakin toimintakokonaisuudella. Verkostossa on sopimustasoisesti mukana 24 järjestöä, 4 oppilaitosta, Joensuun kaupungin varhaiskasvatusta, vapaa-aikakeskus, maahanmuuttopalvelut ja hyvinvointiyksikkö, ev.lut.seurakunnan perheasiainneuvottelukeskus.

SiunSoten puolelta yhdessä tehdään toimintaa mm. Aamukahvit ja asiaa – tilaisuuksissa lapsiperheiden ennaltaehkäisevien palvelujen, kasvatus- ja perheneuvolan, lastensuojelun, mielenterveys- ja päihdepalvelujen, vauvaperhekeskuksen, naistentautien poliklinikan ja kuntoutuksen asiantuntijapalvelujen kanssa. Lisäksi toteutetaan yhteistyönä yökylätoiminnassa ja tuettujen tapaamisten järjestäminen. SiunSoten ammatilliset käyvät edelleen tapaamassa perheitä eri tilaisuuksissa ja ohjaavat asiakkaita toiminnan piiriin.

Talossa toiminut isien vanhemmuutta tukenut nelivuotinen ESR-rahoitteinen Isämies elämässä -hanke on päätymässä.

Pelastakaa Lapset - Rädda Barnen
Save the Children

Tulokset: määrälliset ja laadulliset

Joensuun Perheentalon toiminnalla on onnistuttu tukemaan monenlaisten lapsiperheiden hyvinvointia ja osallisuutta. Laadullinen palautetieto on ollut erittäin positiivista ja kävijöiden määrä on ylittänyt odotukset: viime vuonna kävijöitä oli lähes 30 000. Opiskelijoita ja harjoittelijoita talossa on noin 150 vuodessa. Perheentalotyypinen toiminta on tuonut mukanaan vapaaehtoisten ja vastavuoroisuusperiaatteen myötä laskemattoman resurssin ja tämän lisäksi rahoitusta 1,9 miljoonaa euroa hankkeiden ja lahjoitusten myötä.

Arviointitutkimuksen mukaan Joensuun Perheentalo on lapsiperheille erittäin mieluinen, tärkeä ja tarpeellinen paikka. Lasten palaute on ollut hyvää, he viihtyvät Perheentalolla erinomaisesti. Vanhemmat kokevat erittäin merkityksellisenä (vertais)tuen, jota saadaan ja annetaan samassa elämäntilanteessa olevien kesken. Tuen katsoon olevan niin osuvaa ja merkityksellistä, että sen ansiosta ei ehkä tarvitse hakea apua ”klinikoilta”. Erityisen tärkeä Perheentalo on niille, joilla ei juuri muita kontakteja ole. Mahdollisuus osallistua Perheentalon toimintaan pienentää riskiä, että lapsiperhe jää yksin kotiin, pahimmillaan jopa uupumaan tai syrjäytymään.

Perheentalo on saanut runsaasti kiitosta siitä, että talolle on helppo tulla, ilmapiiri on suotuista uusiin ihmisiin tutustumiseen. Perheentalon kävijät kokevat myönteisenä sen, että talolla kohtaa taustaltaan ja kulttuuriltaan erilaisia perheitä. Perheentalot toimivat myös sosiaali- ja perhetyön toteuttamisen paikkana. Toiminnan on katsottu purkavan valtarakenteita ja yhteistyö on luonut mahdollisuuksia kehittää uusia toimintamuotoja. Palautteen mukaan toiminta on lähentänyt järjestöjä sekä järjestöjä ja julkista sektoria toisiinsa.

Perheentalon toiminta tulee jatkossa olemaan oleellisesti osa perhekeskustoiminnan verkostoa alueella ja se voi toimia perhekeskuksen matalan kynnyksen kohtaamispaikkana.

Joensuun perheentalo

Joensuun Perheentalo

Väkiluku n. 74 470

	2013	2014	2015	2016
Avoin toiminta	8 314	14 723	15 935	15 906
Ryhmiä ja tapahtumat	4 670	2 628	2 428	2 229
Polkuautopiha	3 865	3 281	5 511	9 211
Yhteensä	16 849	20 632	23 597	27 345*

XX kunnan varhaiskasvatuksen, opetuksen, koulutuksen järjestäjän sekä XX seurakunnan/seurakuntayhtymän yhteistyösopimus (A-osa)

1. Sopijaosapuolet

Tämän yhteistyösopimuksen osapuolet ovat XX kunta, opetuksen ja varhaiskasvatuksen järjestäjänä (jäljempänä "sivistystoimi") ja XX seurakunta/seurakuntayhtymä (jäljempänä "seurakunta").

2. Sopimuksen tarkoitus

Tällä sopimuksella sovitaan sellaisesta yhteistyöstä, jonka tarkoituksena on edistää pitkäjänteisesti arvo- ja eettistä kasvatusta varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa. Tämän sopimuksen liitteinä olevissa toimintasuunnitelmissa (B-osat) on kuvattu kunnan ja seurakunnan välisen yhteistyön muodot ja käytännöt varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja lukiokoulutuksen osalta. Toimipaikkakohtainen yhteistyö kirjataan ja päivitetään päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmiin ja koulun lukuvuosisuunnitelmiin (C-osat).

3. Yhteyshenkilöt

Tämän sopimuksen yhteyshenkilöinä toimivat allekirjoittaneet XX kunnan sivistystoimenjohtaja ja XX seurakunnan kirkkoherra. Toimintasuunnitelmien yhteyshenkilöinä toimivat sivistystoimen osalta opetuspäällikkö ja varhaiskasvatuspäällikkö sekä seurakunnan osalta johtava lapsityön ohjaaja sekä koulu yhteistyöstä vastaava pappi. Yhdyshenkilöinä kouluissa toimivat rehtorit ja päiväkodeissa päiväkotien johtajat.

4. Yhteistyön tavoitteet

Yhteistyötä toteutetaan sopijaosapuolten strategioita noudattaen yhdessä sovitun toimintasuunnitelman mukaisesti. Seurakunnan tekemän työn tavoitteena on yhdessä sivistystoimen kanssa edistää ja kehittää sellaisia toimintatapoja, jotka tukevat lasten ja nuorten sekä henkilökunnan hyvinvointia, vahvistavat yhteisöllisyyttä sekä tukevat koulun uskonnonopetusta ja esiopetuksen sekä varhaiskasvatuksen katsomuskasvatusta paikallisen opetus-, esiopetus- ja varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti.

5. Yhteistyötä ohjaavat lait ja ohjeet sekä suunnitelmat

Yhteistyötä ohjaavat:

- Suomen perustuslain (731/1999) 11§, uskonnonvapauslaki (453/2003), varhaiskasvatustalaki (540/2018), perusopetuslaki (628/1998), lukiolaki (629/1998) sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) ja sen muutos (886/2017),
- varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, esi- ja perusopetuksen ja lukion voimassa olevat valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet sekä niiden paikalliset varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmat,
- Opetushallituksen 12.1.2018 antamat ohjeet koskien katsomuskasvatusta, uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetusta ja uskonnollisten tilaisuuksien järjestämistä varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa ja lukioissa,
- kuntakohtainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma,
- Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kasvatuksen linjaus 2015.

6. Osapuolten vastuut ja velvoitteet

Sivistystoimi ja seurakunta jakavat toisilleen omaa asiantuntijuuttaan ja ammatillista osaamistaan opetus-, kasvatus- ja kehittämistyössä. Yhteistyötä tehdään moniammatillisesti edistäen uskontojen ja katsomusten vuoropuhelua. Seurakunta vastaa työntekijöidensä ammattitaidosta ja työn laadusta sekä työnantajavelvoitteista. Päiväkodit, koulut ja oppilaitokset huolehtivat tavoitteidensa ja toimintakulttuurinsa mukaisesta seurakunnan työntekijöiden riittävästä perehdyttämisestä.

Seurakunnan nimeämien työntekijöiden tekemä työ on maksutonta. Tarvittaessa voidaan sopia erillisten projektien ja hankkeiden toteuttamisesta ja niihin liittyvien mahdollisten kustannusten jakamisesta sivistystoimen ja seurakunnan kesken.

7. Sopimuksen voimassaolo ja irtisanominen

Tämä sopimus tulee voimaan, kun sopijapuolet ovat sen allekirjoittaneet ja on voimassa toistaiseksi kuuden kuukauden irtisanomisajalla. Sopijapuolet voivat yhdessä irtisanoa sopimuksen päättymään välittömästi tai kuutta kuukautta lyhemmällä irtisanomisajalla.

Kaikki lisäykset tai muutokset tähän sopimukseen on sovittava kirjallisesti ja sopijapuolten on hyväksyttävä ne, jotta ne ovat päteviä.

8. Liitteet

Tämän yhteistyösopimukseen liittyvissä toimintasuunnitelmissa (B- ja C-osat) on kuvattu tällä sopimuksella sovitut sivistystoimen ja seurakunnan välisen yhteistyön muodot ja käytännöt varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja lukiokoulutuksen osalta.

9. Allekirjoitukset

Tästä sopimuksesta on laadittu kaksi yhtäpitävää kappaletta, yksi kummallekin osapuolelle.

(Päiväys ja sopijaosapuolten ylimmän johdon allekirjoitukset)

VIRITTÄVIÄ KYSYMYKSIÄ YHTEISTYÖSOPIMUKSEN B-OSAA VARTEN

Yhteistyön tavoitteet ja puitteet

- miten avataan yleissopimuksessa (A-osa) mainittuja yhteistyön tavoitteita?
- mille ajanjaksolle tämä toimintasuunnitelma tehdään?
- ketkä ovat vastuu- ja yhdyshenkilöt? kuka kutsuu koolle?
- missä toimipaikoissa yhteistyö tapahtuu?
- millaisia oppimisympäristöjä ja -alustoja yhteistyössä käytetään?
- laaditaanko yhteinen vuosisuunnitelma / vuosikello?
- miten yhteistyö kirjataan päiväkotien ja koulujen omiin suunnitelmiin?

Yhteistyön muodot ja sisällöt

- todetaan sitouttamattomuuden periaate
- avataan yhteistyön sisällöt neljän korin malliin sijoitettuna niin, että siltä pohjalta on mahdollista tiedottaa tapahtumista koteihin
 1. yleissivistävä opetus
 2. perinteiset juhlat
 3. uskonnolliset tilaisuudet
 4. kasvun ja hyvinvoinnin tuki
- miten yhteistyössä huomioidaan eri uskonnot, katsomukset ja kulttuurit?
- miten pidetään yhteyttä alueen eri toimijoiden kanssa?
- millaisiin hyvinvointiryhmiin ja pedagogisiin ryhmiin seurakunnan työntekijät osallistuvat?
- miten mahdollisten yhteisprojektien ja erityistilaisuuksien kustannukset jaetaan?

Yhteistyön suunnittelu, tiedotus ja arviointi

- miten yhteistyötä suunnitellaan kausittain?
- miten työntekijät perehdytetään opetussuunnitelmiin ja muihin yhteistyön linjauksiin?
- millaisia yhteiskoulutuksia järjestetään?
- millä tavalla kerätään palautetta ja arvioidaan yhteistyön laatua?
- miten seurakunta voi tiedottaa sellaisesta toiminnasta, joka on suunnattu päiväkodin/ koulun henkilökunnalle, huoltajille tai heidän lapsilleen ja nuorilleen vapaa-aikana?
- miten rakennetaan yhteistyön jatkumoa varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen sekä lukiokoulutuksen välillä?

Liite 8. Sopimusmalli: Kunnan/kuntayhtymän kanssa sopiminen seurakunnan perheasiain neuvottelukeskuksen tuottamista perheneuvonta- ja perheasioiden sovittelupalveluista

KUNNAN/KUNTAYHTYMÄN/MAAKUNNAN KANSSA SOPIMINEN XXXX SEURAKUNNAN PERHEASIAIN NEUVOTTELUKESKUKSEN TUOTTAMISTA PERHENEUVONTA- JA PERHEASIOIDEN SOVITTELUPALVELUISTA

1. Sopimuksen osapuolet

xxxx seurakunta ja xxxx kunta/kuntayhtymä/maakunta ovat tehneet seuraavan sopimuksen Sosiaalihuoltolain 3 luvun 26 §:n mukaisten perheneuvontapalveluiden ja Avioliittolain 5 luvun 20-23 a §:ien mukaisen perheasioiden sovittelutoiminnan järjestämisestä xxxx kunnan/kuntayhtymän/maakunnan asukkaille.

2. Palvelut

Sopimus koskee perheneuvontaa ja perheasioiden sovittelua, joiden tuottamista varten xxxx seurakunta ylläpitää perheasiain neuvottelukeskusta. Perheasiain neuvottelukeskus voi tuottaa palveluja erikseen tehtävin sopimuksin myös muille yhteisöille.

xxxx kunta/kuntayhtymä/maakunta sitoutuu sopimuskauden aikana hankkimaan perheasiain neuvottelukeskukset xxxx kuntaan/kuntayhtymään/maakuntaan kuuluvien kuntien asukkaille perheneuvontapalveluja laajuudessa, joka neuvotellaan sopimuksen osapuolten kesken viimeistään neljä (4) kuukautta ennen kunkin kalenterivuoden alkamista. Perheasiain neuvottelukeskus määrittelee yhteistyössä kunnan/kuntayhtymän/maakunnan kanssa palveluun pääsyn kriteerit siten, ettei sovittu laajuus ylitä.

3. Palvelutoiminta

Vastuu perheasiain neuvottelukeskuksen hallinnosta, toiminnasta ja taloudesta kuuluu xxxx seurakunnalle *Tähän tulee kuvaus perheasiain neuvottelukeskusta mahdollisesti johtavasta toimielimestä, sen kokoonpanosta ja kunnan/kuntayhtymän/maakunnan edustuksesta toimielimessä.*

xxxx seurakunta huolehtii, että perheasiain neuvottelukeskuksen toiminta on asianmukaista ja että siinä noudatetaan voimassa olevia säännöksiä ja määräyksiä.

Palveluista laaditaan tarpeelliset tilastot ja tiliasiakirjat, jotka säilytetään asianmukaisesti. Asiakastapaamisista kirjataan mm. asiakkaan itsensä antamat tiedot, tapaamisen kesto, ketä tapaamisessa oli mukana sekä asiakkaan tulosy. Tapaamisten sisällöistä ei tehdä kirjauksia.

Perheasiain neuvottelukeskus huolehtii, että palveluja annettaessa tai toiminnassa muuten tietoon tullutta yksityistä tai perheen salaisuutta ei luvatta ilmaista, ja että salassapidossa muutoinkin noudatetaan voimassa olevia säännöksiä.

xxxx seurakunta vastaa kaikista palvelujen saajalle mahdollisesti aiheuttamista vahingoista ja hankkii tarpeelliset vastuuvakuutukset.

Palvelun ostaja huolehtii mahdollisista tulkkauspalvelukustannuksista, mikäli kyseessä on Sosiaalihuoltolain mukainen perheneuvontatapaaminen. xxxx seurakunta huolehtii mahdollisista tulkkauspalvelukustannuksista, mikäli kyseessä on Avioliittolain mukainen perheasioiden sovittelutoiminta.

4. Henkilöstö

Perheasiain neuvottelukeskuksella on palvelujen tuottamista varten riittävä ja ammattitaitoinen henkilöstö. Lisäksi perheasiain neuvottelukeskuksen henkilökunnalla on aluehallintoviraston myöntämä lupa perheasioiden sovitteluun.

Vastuu perheasiain neuvottelukeskukseen henkilökunnan valinnasta kuuluu xxxx seurakunnalle. Seurakunta huolehtii perheasiain neuvottelukeskukseen henkilöstön ammattitaidon ylläpidosta ja kehittämisestä.

5. Muu toimintavarustus

Perheasiain neuvottelukeskuksella on palveluiden tuottamista varten asianmukaiset toimitilat ja työvälineet.

6. Asiakasmaksut

Maksujen perinnässä noudatetaan lakia ja asetusta sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista.

7. Valvonta

xxxx kunta/kuntayhtymä/maakunta on oikeutettu valvomaan tämän sopimuksen mukaista toimintaa ja suorittamaan sen edellyttämiä tarkastuksia. Lisäksi xxxx kunnalla/kuntayhtymällä/maakunnalla on oikeus tarkastuttaa perheasiain neuvottelukeskuksen tilasto- ja tiliasiakirjoja salassapitosäännökset huomioiden siltä osin kuin se on tarpeen sopimuksen noudattamisen toteamiseksi.

8. Tietojen antaminen

Perheasiain neuvottelukeskus antaa kunnalle/kuntayhtymälle/maakunnalle salassapitosäännökset huomioiden sen pyytämät tilasto- ja tilitiedot, niiltä osin kuin ne ovat tarpeen palvelujen suunnittelua, toimeenpanoa tai seurantaa varten.

xxxx kunta/kuntayhtymä/maakunta antaa xxxx seurakunnalle tietoja toimintansa kehittämissuunnitelmista siltä osin, kun ne voivat vaikuttaa tämän sopimuksen mukaiseen palvelujen tuotantoon ja käyttöön.

9. Korvauksen suorittaminen

Kunta/kuntayhtymä/maakunta maksaa käyttämistään palveluista xxxx seurakunnan toimeenpanon vuosittain talousarvion käsittelyn yhteydessä vahvistamat hinnat. *Tähän määritellään laskutukseen liittyvät yksityiskohdat. Kuinka usein palvelunostajaa laskutetaan ja millaiset suoritusajat ja viivästyskorot sopimukseen kirjataan?*

10. Sopimuksen voimaantulo, muuttaminen ja päättyminen

Sopimus voi olla voimassa määräaikaisena tai toistaiseksi. Mikäli sopimus on olemassa määräaikaisena, sopimukseen tulee laittaa sopimuksen lakkaamispäivä. Mikäli sopimus on voimassa toistaiseksi, sopimukseen tulee kirjata sopimuksen irtisanomismenettelyt ja aikataulu.

Tämä sopimus on voimassa xxxx alkaen kalenterivuoden kerrallaan, ellei jompikumpi sopijaosapuoli ole sitä irtisanonut.

Tätä sopimusta voidaan muuttaa vain kirjallisesti kummankin sopijaosapuolen allekirjoituksin.

Tämä sopimus on sanottava irti 6 kk ennen kuluvan sopimuskauden (kalenterivuoden) päättymistä.

Sopimus tulee sitovaksi osapuolten allekirjoitettua sen.

11. Allekirjoitukset ja nimenselvennykset

Päiväys

xxxx seurakunta

xxxx kunta/kuntayhtymä/maakunta

Eropalvelutoiminta vertaistukitoimintana

Toimivat rakenteet Yhden Vanhemman Perheiden Liiton ja seurakuntien välillä

Liitolla on noin 100 paikkakunnalla vertaisryhmiä ja yhdistyksiä. Vertaisryhmiä kutsutaan Yhden vanhemman perheiden olohuoneiksi. Ne tarjoavat matalankynnyksen vertaistukea ja mahdollisuutta tutusta alueen toisiin samassa tilanteessa oleviin lapsiperheisiin. Kokoontumiset ovat yleensä kaksi kertaa kuukaudessa kahden tunnin ajan. Ryhmässä vaihdetaan kokemuksia ja tutustutaan kahvitarjoilun äärellä. Ennakkoilmoitusta ei tarvita, ryhmässä voi esiintyä anonyyminä, osallistuminen on maksutonta. Lapsilla on omassa tilassaan leikkejä, joita vetää koulutettu vapaaehtoinen lastenhoitaja.

Useat olohuoneet on tehty yhdessä seurakunnan diakoniatöiminnan kanssa. Yhdistyksillä on yhteydet alueen yhden vanhemman perheisiin ja seurakunnilla on toimivat tilat ja palkattu ammattilainen.

Toimiva lastenhoito on tärkeä osa yksinhuoltajien vertaisryhmätöimintää

Seurakuntien perhekerhojen tiloissa on helppo järjestää lastenhoito ryhmän ajaksi. Lastenhoito on erittäin tärkeä juuri yhden vanhemman perheiden ryhmien aikana, koska hoitoapua on näissä perheissä niukasti tarjolla. Toinen vanhempi saattaa puuttua kokonaan tai lähes kokonaan perheen arjesta. Tutkimusten mukaan myös sukulaiset antavat yhden vanhemman perheille vähemmän hoitoapua kuin muissa lapsiperheissä. Usein esimerkiksi toiset isovanhemmat puuttuvat perheen elämästä. Järjestettyä lastenhoitoa voidaan pitää osana esteettömyyttä.

Osalla perheistä on erityistarpeisia lapsia, joiden hoitajiksi tarvitaan terveydenhuollon ammattilainen. Juuri näissä perheissä vertaistuen tarve on kuitenkin erityisen suuri. Kun perheeseen syntyy vammaisen lapsi tai lapsi vammautuu, vanhempien eronneisuusriski kohoaa, joidenkin sairauksien kohdalla jopa huomattavasti. Esimerkiksi suomalaisten autistilasten vanhemmista 37 % on eronnut.

Lastenhoitajan järjestäminen onkin ollut haasteellista. Esimerkiksi Pääkaupunkiseudun Yksin- ja yhteis- huoltajat PÄKSY ry on kustantanut lastenhoitajan myös pääkaupunkiseudun seurakuntien olohuoneisiin. Lastenhoitaja on yleensä aluekoordinaattorin kouluttama nuori. Joskus seurakunta on maksanut lastenhoitajan palkkion, joskus ryhmä itse. Yritämme jatkuvasti löytää toimivia ratkaisuja. Toivottavasti uusissa perhekeskuksissa on automaattisesti lapsiparkit sekä järjestöjen vertaisryhmäläisille tila, jossa ryhmä voi myös keittää kokouskahvit. Helsingin keväällä avautuvaan perhekeskukseen nämä näyttää tulevan ja samoin ne on järjestetty perhetalo Heidekenillä Turussa. On parempi, että lastenhoitoa on edes maksullisena tarjolla kuin, ettei sitä olisi lainkaan.

Seurakunta on luotettava kumppani, joka tarjoaa vertaisryhmille jatkuvuutta tiloilla ja palkatulla henkilökunnalla

Ryhmän vetäjänä voi olla seurakunnan diakoni, jonka vastuualueena ovat mm. yhden vanhemman perheet tai yleensä lapsiperheet. Hänen kanssaan voi toimia myös liiton kouluttama vertaisvetäjä, joka saa koulutusta, materiaalia ja säännöllistä ohjausta liiton aluekoordinaattorilta.

Seurakunnilla on myös leirikeskuksia, joihin järjestetään yhden vanhemman perheiden viikonloppuleirejä. Pai-kallisyhdistys ja liitto tiedottavat leiristä ja tavoittavat pienituloisia perheitä. Liiton toiveena on, että esimerkiksi Pohjois-Suomen suurten kuntien: kuten Oulun, Kajaanin, Rovaniemen, Kemin ja Tornion, seurakunnat järjestäisivät yhteistyössä vastaavien yksinhuoltajayhdistysten kanssa joka yhden vanhemman perheiden yhdistysten aluepäivät. Nämä voitaisiin järjestää vuoronperä kunkin kaupungin leirikeskukses-

sa. Yhdistykset kutsuvat leiriläiset ja järjestävät lastenhoidon. Nykyisin seurakuntien rajat ovat muodostaneet toiminnalle esteen.

Vertaistuki voimaannuttaa

Yksinhuoltajuus on voimakas kokemus, joka yhdistää. Vertainen on aidosti kiinnostunut toisen kokemuksesta. Kuulluksi tuleminen ja aito inhimillinen mielenkiinto on tieteellisesti todettu terapeuttiseksi. Samoista haasteista selviytynyt vertainen antaa myös toivon, johon viranomaiset ei kykene. Ryhmässä huomaa, ettei olekaan ainoa yhden vanhemman perhe, jolloin erokriisiin oleellisena liittyvät yksinäisyyden, syyllisyyden ja epäonnistumisen tunteet on helpompi kohdata. Muiden kokemuksia kuulemalla voi löytää uusia toimintatapoja ja vahvistua vanhemmuudessa. Eron yhteyteen liittyy usein asunnon, paikkakunnan vaihto ja lasten koulujen vaihto sekä joskus myös työpaikan ja jopa ammatin vaihto. Olohuoneesta voi tulla perheelle tärkeä yhteisö, joka myös tukee perheen juurtumista paitsi uuteen perheen tilanteeseen myös esimerkiksi uuteen kotikuntaansa. Vertaistuen vaikutuksista on laadittu runsaasti tutkimuksia, jotka vahvistavat voimaantumisen.

Munnukka, Terttu & Kiikkala, Irma & Valkama, Katri (2005) Vertaiset verkossa - nettiäidit virtuaalihakkaat-kolla. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 236-254.

Nylund, Marianne (2005) Vertaisryhmät kokemusten ja tiedon välittäjinä. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 195-213.

Wilska-Seemer, Kati (2005) Voimaantuminen vammaisten naisten vertaisryhmissä. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 255-272.

Adamsen, Lis (2002) 'From Victim to Agent': the Clinical and Social Significance of Self-Help Group Participation for People with Life-Threatening Diseases. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 16 (3), 224--231.

Myös lapset hyötyvät vertaistuesta, sillä he eivät tutkimusten mukaan ole keskustelleet esimerkiksi vanhempiansa erosta kenenkään kanssa. Ryhmän lasten kanssa voi jakaa erityisen perhemuodon kokemuksen.

Aluekoordinaattori, KM Terhi Rapeli, Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry

Helsingin Oulunkylän yksinhuoltajien olohuone

Helsingin seurakuntayhtymän Oulunkylän seurakunta ja Pääkaupunkiseudun Yksin- ja yhteishuoltajat Päksy ry käynnistyvät toiminnan vuonna 2013.

Tavoite

Tavoitteena on tarjota yhden vanhemman perheen vanhemmille mahdollisuus jakaa tunteita ja kokemuksia toisten samassa elämäntilanteessa olevien kanssa. Olohuoneessa tapaa uusia ihmisiä, liittyy osaksi tukiverkostoa ja saa tietoa yhden vanhemman perheille tärkeistä asioista.

Osallistujat

Olohuone on avoin kaikille yhden vanhemman perheille.

Toiminta

Kahden tunnin vertaistuelliset tapaamiset toteutuvat kerran kahdessa viikossa. Tapaamiset sisältävät yhteistä keskustelua erilaisista teemoista rennossa ja luottamuksellisessa ilmapiirissä, levähtämistä arjen keskellä ja iltapalan. Tapaamisessa on lisäksi vaihdellen esimerkiksi voimaannuttavia harjoituksia, rentoutusta ja kädentaitoja. Joskus paikalla on vierailijoita kertomassa perheen tukipalveluihin ja hyvinvointiin liittyvistä aiheista. Lapsille on järjestetty omaa ohjelmaa lastenhoitajien ohjauksessa.

Ohjaajat

Ohjaajina toimivat Oulunkylän seurakunnan diakoni sekä eron läpikäynyt koulutettu vertaisohjaaja.

Järjestön ja seurakunnan yhteistyö

Seurakunta järjestää tilat, ammattilaisen ohjaajan ja iltapalan. Päksey ry järjestää lastenhoidon ja Yhden Vanhemman Perheiden Liitto koulutusta diakonille, vertaisohjaajalle ja lastenhoitajille.

Koulutustarjonta

Koulutuspäivä yhden vanhemman perheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille kerran vuodessa

Vertaisohjaajien peruskoulutus kerran vuodessa

Vertaisohjaajien työnohjauksellinen tapaaminen kaksi kertaa vuodessa

Virkistystapahtumia sekä vertaisohjaajille että olohuoneen osallistujille muutaman kerran vuodessa

Toiminnanjohtaja, VTM Heljä Sairisalo, Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry

Tulevaisuuden eropalveluissa ovat mukana seurakuntien ja järjestöjen vertaistukitoiminta

Hallituksen kärkihankkeen Lapsiperheiden muutosohjelman (Lape) tavoitteena on saada palvelujärjestelmä vastaamaan aikaisempaa paremmin erotilanteen kohtaavien perheiden ja lasten tarpeisiin mm. poikkihallinnollisuudella. Vanhemmille mm. turvataan mahdollisuus osallistua eroryhmiin ja lapsille lasten ryhmiin, jossa he saavat matalan kynnyksen tukea. Uusia palveluja ovat eropalvelujen ensiapupiste, vanhemmuusneuvottelun käyttöönotto ja valtakunnallinen verkkosopimusten (vanhempien laatimat lapsen huolto- ja tapaamissopimukset ja elatussopimukset) laatimismahdollisuus. Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry oli edustettuna Sosiaali- ja terveysministeriön Eropalvelujen uudistamistyöryhmässä. Työryhmässä uutta hallintoa suunniteltiin.

Eropalvelujen ensiapupiste

Eropalvelujen ensiapupiste on uusi palvelumuoto, jossa kuitenkin käytetään olemassa olevien työntekijöiden työajan- ja työtavan uutta järjestelyä.

Paikalla toimivat oikeusaputoimiston lakimies ja perhe- ja kasvatusneuvolan perheneuvoja (tai psykologi, lastenvalvoja, sosiaalityöntekijä) sekä koulutettu kokemusasiantuntija, jotka vanhempi tapaa yhtä aikaa. Poikki-hallinnollisuuden on todettu nostavan palvelun laatua. Kaupunki, ja järjestöt tai seurakunta rekrytoivat ja kouluttavat koulutusasiantuntijoita. Kokemusasiantuntija tuo toivon selviytymisestä hetkenä, jolloin sitä ei ole. Lisäksi hän on ”tulkki” ammattilaisen ja asiakkaan välillä, sillä eron alkuvaiheeseen liittyy usein kommunikaatiokykyjä heikentävä kriisi. Sen aikana henkilö pyrkii saamaan menestyksen takaisin eikä kykene suuntautumaan tulevaisuuteen. On erittäin tärkeää, että vanhempi saa apua ammattilaisilta eikä esimerkiksi alaa vielä opiskelevilta.

Ensiapupiste päivystää alueen tarpeen mukaisen ajan viikoittain perhekeskuksessa ja/tai verkkopalvelussa. Eropalvelujen ensiapupiste on yleisesti tunnettu niin kuntalaisten, sote -ammattilaisten kuin vanhempienkin keskuudessa.

Vanhempien eroneuvottelu (1-2 kertaa)

Jokaiselle eroa suunnittelevalle pariskunnalle, joilla on alaikäisiä lapsia, tarjotaan mahdollisuutta ammattilaisen tai kokeneen kokemusasiantuntijan ohjaamaan eroneuvotteluun. Sen aikana vanhemmat neuvottelevat eron jälkeisen arjen järjestämistä lapsen näkökulmasta esimerkiksi mitä koulua lapsi käy ja mitä hän harrastaa, kumpi vanhempi hoitaa ja miten tarvittavat kuljetukset? Miten tilapäinen lastenhoito järjestetään? Kuka huolehtii vaatehankinnoista ja vaatteiden pesusta? jne. Tällaisesta vanhemmuussuunnitelmasta on tulossa valmis lomake sosiaali- ja terveysministeriöstä. Sen on ministeriön toimeksiannosta kirjoittanut Vaula Haavisto.

Sopimusten laatiminen, hyväksyminen ja allekirjoittaminen

Lastenvalvojan luona laaditaan lapsen huolto- ja tapaamissopimus ja elatussopimus nykykäytännön mukaisesti. Vanhemmuussuunnitelma saattaa kuitenkin nopeuttaa huomattavastikin neuvotteluja. Uutta on se, että sopimuksia voidaan täyttää myös verkossa. Tärkeä uudistus on, että vanhemmat ohjataan sopimusten teon jälkeen ammattilaisen vetämään strukturoituun eroryhmään, jossa hän voi käsitellä erokriisiä sekä erovanhemmuutta tai/ja kokemusasiantuntijan vetämään jatkuvasti kokoontuvaan vertaisryhmään. Näitä ryhmiä vetävät järjestöt, seurakunnat ja perheneuvolat.

Tarvittaessa perhe ohjataan perheasiainsovitteluun tai/ja käräjäoikeuteen. Täytäntöönpano hoidetaan ulosottovirastossa nykykäytännön mukaisesti. Yhden Vanhemman Perheiden Liitto on ajanut täytäntöönpanosovittelun keskittämistä neljään valtakunnalliseen, moniammatilliseen sovittelutyöryhmässään. Elatus-tuki haetaan ja elatusvelka peritään Kelassa kuten nykyisinkin.

Seurakunnat ovat halukkaita yhteistyöhön

Seurakunnat tekevät mielellään yhteistyötä eropalveluissa eri järjestöjen kanssa, vaikka perheasiainneuvottelukeskukset järjestävät eroryhmiä myös itsenäisesti. Toisiaan ryhmiä vetävät perheneuvojien kanssa myös diakonit. Perheasiainneuvottelukeskukset tarjoavat myös erosovittelua muiden toimijoiden kanssa. Seurakuntien tulevaisuuden visioissa yhteistyö eri toimijoiden kanssa lisääntyy.

Sosiaali- ja terveysministeriön eropalvelujen kehittämissuunnitelman tiivistelmä:

<http://stm.fi/documents/1271139/2802197/Eroauttamisen+palveluilla+kohti+yhteisty%C3%B6vanhemmuutta.pdf/ebd8fd00-5666-4930-b2e8-e245edaf2e8d>